

VYZVANÉ PŘEDNÁŠKY – ABSTRAKTY A MEDAILONKY PŘEDNÁŠEJÍCÍCH

Kvalitativně orientovaný výzkum neznamena nepoužívat matematiku

prof. RNDr. PhDr. Zdeněk Půlpán, CSc., Univerzita Hradec Králové

Budu hovořit o příbězích vědy. Co tím rozumím? Ukážu to na příkladech. Naznačené příběhy jsou jen začátky, které se historicky odehrávaly po relativně dlouhou dobu, ale byly zakončeny určitým finále, které však navodilo další otázky a různá řešení. Některé příběhy vědy zatím nekončí, mění se v příběhy nové s novými vstupními a klíčovými otázkami. Otázky to jsou různého druhu, charakterizujeme je slovy, kterými obvykle začínají: *zda, který, jak, proč...* Otázky prvotní nastiňují děj příběhu, evokují však otázky nové, otázky pak tvoří celý řetěz. Příběh pak nakonec ani nemusí na prvotní otázky odpovědět, otázky však vytyčují směr i předpokládaný cíl hlavní i vedlejší, na které nakonec příběh nedá uspokojivou odpověď. Ale i to je příběh vědy.

Na jaké otázky odpovídá matematika? Potřebujeme ji ke konstrukci efektivního příběhu (tj. příběhu, který naznačuje konstrukci odpovědi na otázky příběhu)?

1. Věda i umění se rodí z otázek a příběhů, které vznikají z potřeby jejich sdělení. Příběhy vědy a příběhy umění však mají rozdílný hlavní účel sdělení. Umění má působit na širší okruh příjemců, cílem je navodit emoce a s tím související myšlenky. Příběh vědy je určen dříve motivovanému a specificky myšlenkově zaměřenému okruhu příjemců. Smyslem sdělení je předat určitý myšlenkový konstrukt se standardně vytvořenými odpověďmi na určité otázky.

2. Věda, to jsou zdůvodněné informace. Z jakých příběhů se tedy rodí věda? Věda se rodí z pozorování, z empirických poznatků. Paralelně suvedenou snahou po množství pozorování a měření je tu tendence kondenzovat informaci. Ta spočívá v tom, že se soubory dat nahrazují jejich statistickými charakteristikami, tedy podstatně menšími soubory dat. *Věda*, to není jenom měření, to je i tvorba zdůvodněných a systematicky uspořádaných poznatků. Odvozovací metody byly matematikou formalizovány tak, že bylo abstrahováno od některých individuálních znaků (s hlediska dalšího zkoumání nepodstatných); hledaly a nacházely se principy operací s objekty. Matematika dnes není jen algebra (např. ve smyslu řešení rovnic) nebo geometrie (ve smyslu konstrukcí), ale je teorií formálních struktur v tom nejobecnějším pojetí. Vysoká abstrakce matematiky (pracuje totiž jen s ideálními objekty a vztahy mezi nimi) umožňuje přenos matematizovaných idejí do různých oblastí vědy. Proto je věda spolu s matematikou součástí naší kultury.

Matematika však potřebuje ideu pro příběh, který pak zpracuje některým ze svých prostředků. Takové zpracování může však mít mnoho variant, protože pouhá idea nestačí k podrobnějšímu určení a rozvinutí příběhu. Kvalitativní přístup ke studiu určitého problému může být proto součástí jeho příběhu, ale ne jedinou. Rozvinutí a zevšeobecnění zkušenosti nutně vyžaduje formální prostředky a ty lze nalézt v matematice.

Profesor Půlpán je matematik se zaměřením na teorii pravděpodobnosti a matematickou statistiku. Na Univerzitě Hradec Králové a později také na Univerzitě Pardubice přednášel algebru, teorii pravděpodobnosti a matematickou statistiku, matematickou analýzu, numerické metody, aplikovanou matematiku a teorii množin. Jeho odborným zájmem jsou především aplikace matematických metod v psychologii, pedagogice a medicíně, zvláště pak uplatňování prostředků fuzzy matematiky. Některé z jeho publikací: „Odhad informace z dat vágní povahy (2012), K problematice zpracování empirických šetření v humanitních vědách (2005), „K problematice hledání podstatného v humanitních vědách“ (2005), „K problematice měření v humanitních vědách“ (2005).

Patří pozorovatel do fyziky?

prof. RNDr. Jan Novotný, CSc., Masarykova univerzita Brno

Kvantová fyzika vedla k hlubšímu položení otázky o úloze pozorovatele při zkoumání fyzikálního světa. Podle ní je u některých měření zásadně nemožné předvídat jednoznačně jejich výsledek (pravděpodobnostní aspekt) a veličiny determinující vývoj fyzikální soustavy zásadně nemohou být změřeny současně (princip neurčitosti). Vzniká tak otázka, zda existuje objektivní svět předcházející pozorování a předurčující jeho výsledek (což se v předkvantové fyzice pokládalo za samozřejmé). Kvantová fyzika tak činí naléhavějším problém postavení pozorovatele ve světě zkoumaném fyzikálními prostředky, v jehož rámci je možno se ptát, zda lidská mysl je schopna dělat něco, co počítač zásadně dělat nemůže. Tyto otázky si kladli již zakladatelé novodobé přírodovědy, jako Descartes a Pascal. Kvantová fyzika je činí nevyhnutelnými a zároveň nabízí jistou naději na jejich řešení. Do slavného sporu Einsteina s Bohrem zasahují uskutečněné experimenty, z jejichž výsledků věrohodně plyne, že samotná realita se řídí kvantovou teorií. Zájem o tyto otázky roste i díky snahám o vytvoření jednotné fyzikální teorie, která by v sobě zahrnovala elementy kvantové fyziky i obecně teorie relativity. Může taková teorie osvětlit i fungování lidského

mozku a alespoň naznačit cestu k pochopení vědomí a myšlení metodami přírodních věd? Přednáška se pokusí o stručně shrnutí a zhodnocení současných názorů fyziků na tyto problémy.
Afilie na grant CZ.1.07/2.2.00/28.0182

Profesor Novotný vystudoval fyziku pevné fáze na Přírodovědecké fakultě Univerzity Jana Evangelisty Purkyně v Brně. Na Masarykově univerzitě v Brně se zabývá obecnou teorií relativity, kosmologií a problémy matematické fyziky. Je autorem či spoluautorem řady odborných vědeckých prací, píše také eseje a filozoficky laděné úvahy, popularizuje fyziku. Je spoluautorem monografií „Mechanika ve fyzice“ (2001) a „Úvod do fyzikální kosmologie“ (2004) a autorem souboru esejů a úvah „Proč Platon nebral zeleninu“ (2001). Přeložil z angličtiny několik populárně vědeckých knih, např. J. Barrow: „Vesmírná galerie“, P. Woit: „Dokonce ani ne špatně“.

K častému nepochopení pojmů "kvalitativní" a "kvantitativní" v psychologii

Prof. PhDr. Tomáš Urbánek, PhD., Masarykova univerzita Brno

Kvalitativní metody bývají definovány jako metody nepoužívající matematické nástroje. Ale co jsou matematické nástroje? Je matematika sama kvantitativní věda? Dává tato otázka smysl a pokud ano, je vůbec důležitá nebo zajímavá?

Při vedení diplomových prací se někdy setkávám s postojem studentů (a studentek), že matematické a statistické metody jsou jim cizí, a proto by raději používali kvalitativní metodologii. Vypracoval jsem si pro tyto účely proslov a následný polostrukturovaný rozhovor, ve kterém se snažím vysvětlit, že metody jsou prostředky sloužící nějakému cíli. Stejně jako si nevolím domácí práci podle toho, jaké nářadí mám k dispozici, nebo nevybírám oběd podle toho, jaké mám v kuchyni nádobí (aspoň v běžných domácnostech tomu tak nebývá), ani ve vědě bych neměl volit nejprve metodu a teprve potom si klást otázku.

Často při tomto rozhovoru zjišťuji, že studenti vlastně nerozumějí, k čemu slouží kvalitativní a kvantitativní metody, a že kvantitativní metody ztotožňují s použitím (pro ně) složitých statistických metod analýzy dat a kvalitativní metody s jejich nepotřebností nebo odmítnutím. Je to ale skutečně tak?

V přednášce se chci zamýšlet nad tím, proč je metodologie v psychologii často uměle dělena na kvantitativní a kvalitativní a k čemu to vede.

Profesor Urbánek vystudoval psychologii, v současné době působí v Psychologickém ústavu AV ČR, v.v.i. a v Psychologickém ústavu Filosofické fakulty Masarykovy univerzity. Jeho odbornými zájmy jsou především psychometrika, psychosémantika, kvantitativní metodologie psychologie a statistická analýza dat. Z autorství či spoluautorství monografií jmenujeme: „Psychometrika“ (2011), „Psychosémantika“ (2004).

Myšlenkové modely – interaktivní platforma pro práci s kvalitativními proměnnými

doc. Ing. Dr. Jan Voráček, CSc., Vysoká škola polytechnická Jihlava

Myšlenkové modely jsou perspektivním, i když dosud nepříliš rozšířeným nástrojem k rozvoji poznání v humanitních, společenských nebo ekonomických oborech. Tyto domény jsou ve srovnání s vědami čistými, přírodními nebo technickými znevýhodněny absencí uceleného vlastního formálního aparátu i omezenými možnostmi laboratorního experimentování. Složitě problémy s množstvím kvalitativních proměnných, nelineárními vzájemnými vztahy a časově proměnnými parametry by sice mohly být popsány jazykem matematiky, ale nehledě na jejich problematickou srozumitelnost, by k takovým reprezentacím stejně nebylo možné najít odpovídající analytická řešení. Tradiční exaktní výrazové prostředky navíc mívají problémy v okamžiku, kdy kromě lidského faktoru a dynamiky vstupuje do řešeného problému i jeho vícerozměrnost, kauzalita nebo nejistota.

Bez komplikací nejsou v měkkých vědách ani modely, založené na datech. Dostatečně rozsáhlé a zároveň validní údaje lze získávat pouze o přirozeně kvantitativních proměnných, zatímco kvalitativní aspekty bývají zjišťovány nejčastěji dotazovacími metodami. Ty ale předpokládají reprezentativní vzorek a jednoznačnou interpretaci dotazů. Z hlediska věrohodnosti a vzájemné kompatibility je třeba přistupovat obezřetně i k informacím, získaným z různých veřejných zdrojů. Celkově je zřejmé, že data s nízkou vypovídací hodnotou mohou vést k nesprávným závěrům i za předpokladu korektní aplikace pokročilých formálních metod.

Myšlenkové modelování je moderní multidisciplinární přístup k zachycení složitých problémů reálného světa. Jeho postupy a nástroje umí identifikovat, preferenčně seřadit a srozumitelně vyjádřit dostupné znalosti o řešené

problematice. Tyto přirozeně heterogenní znalostní artefakty jsou následně integrovány a transparentně převedeny do počítačově spustitelné podoby, odrážející podstatné aspekty chování modelovaného zadání. Zachování přímé vazby mezi nositeli znalostí a jejich výpočetním modelem patří mezi výhody dynamického myšlenkového modelování, podobně jako vysoká míra interaktivity a názorná vizualizace výstupů. Zjednodušeně lze říci, že původní problém je virtualizován do formy trenažéru nebo hry, které slouží k pochopení podstaty jevů a bezpečnému plánování budoucích aktivit. Díky implicitní časové souslednosti lze experimenty s myšlenkovým modelem interpretovat formou příběhů, což uživatelskou atraktivitu prezentovaného přístupu ještě umocňuje. Po všeobecném historickém a kontextovém úvodu se přednáška bude zabývat charakteristikou základního životního cyklu myšlenkového modelování. Dále budou popsány vhodné analytické i návrhové nástroje a ukázány vzorové modely, realizované buď nástroji systémové dynamiky, nebo prostřednictvím agentů.

Docent Voráček absolvoval inženýrské studium a vědeckou aspiranturu v oboru technická kybernetika, doktorát získal ze strojírenské technologie. V současnosti pracuje na Vysoké škole polytechnické v Jihlavě, předtím působil na Fakultě managementu VŠE či na Lappeenranta University of Technology ve Finsku. K jeho odborným zájmům patří znalostní management, business intelligence a softwarové inženýrství.

„Čerpat z pramenů samotného rozumu“. Metody ve filosofii aneb jak vychovat kritického čtenáře

doc. Jakub Sirovátka, Dr. phil., Jihočeská univerzita České Budějovice

Ať už filosof čerpá z knižních či internetových pramenů, měl by čerpat především z pramenů samotného rozumu. Cílem metodického získávání filosofických poznatků je vlastní samostatné myšlení, které se dokáže orientovat jak v knihách tištěných a digitálních, tak i v „knize světa“. Cílem filosofické práce se jeví snaha vychovat kritického čtenáře s klíčovou schopností správně informace třídit, posuzovat a používat. Filosofické přemítání musí vycházet ze života a jeho fenoménů a opět se k nim vracet. Při čerpání z pramenů psaných musí filosof brát přečtené jako různé modely myšlení, které ho mají podnítit k vlastnímu přemýšlení. „Nepapouškovat“, nýbrž mít důvěru ve vlastní rozumové schopnosti, to je od svého sokratovského prvopočátku jedna ze základních filosofických metod: metoda ‚porodní báby‘, dnes bychom asi řekli metoda ‚porodní asistentky‘. Rodit - tedy přemýšlet o věcech a chápat je - musí každý sám za sebe (dokonce i muži!), filosof v tomto procesu člověka pouze doprovází a pomáhá mu, aby porodil dítě zdravé. Jak ale dochází sám filosof ke svým poznatkům? Filosof si je zaprvé vědom skutečnosti, že pravdu nevlastní, že pravda je vždy větší než on sám. Filosof není guru, který pravdu již má, filosof pravdu hledá, protože ji miluje. Zadruhé si filosof uvědomuje, že zásada platící pro umění – že každá forma je omezení a výběr – platí i pro něj. Naše vědění a naše praktické jednání znamená vždy konkrétní uskutečnění volby, která tím, že něco volí, jiné implicitně odmítá. Ale jedině touto konkrétní dávkou svému životu a svému vědění formu a tvar. A zatřetí si filosof musí ujasnit svůj metodický přístup k tradovaným textům. Náplní procesu, kterému se říká hermeneutika, je reflexe typu: mohu vůbec a jak porozumět textům starých dva tisíce či tisíc let? Dá se skloubit životní a myšlenkový horizont antického, středověkého, novověkého autora a můj dnešní? Umění interpretace zdá se spočívat v umění probudit mrtvou literu k životu, dokázat dostát jinakosti textu a přitom přidat to své. Každý překladatel zná italské přísloví ‚traduttore/traditore‘: každý překladatel a také každý interpret musí ‚zradit‘ doslovnou literu textu, aby našel jeho ‚smysl‘. Filosofie vychází a navazuje na přirozené, i když třeba pouze vágní před-porozumění věcí. Pokud je pravdou, že každý člověk má o světě a o životě nějaké před-sudky (tedy určité prvotní soudy), pak spočívá filosofie v metodickém zkoumání těchto před-sudků a pokouší se dovést člověka ke správnému úsudku a především ke správnému jednání. Filosofie není totiž vposledku teoretickým vědění, ale životní praxí.

Docent Sirovátka vystudoval katolickou teologii na univerzitě v Eichstättu, zde pak pokračoval doktorským studiem na filosoficko-pedagogické fakultě, kde mu byl rovněž udělen titul docent. Absolvoval stipendijní pobyty na Studienkolleg v Mnichově a Pontificio Ateneo S. Anselmo v Římě. Nyní působí na katedře filosofie a religionistiky teologické fakulty Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích. Je mimo jiné autorem publikací „Der Leib im Denken von Emmanuel Levinas“ či „Das Sollen und das Böse in der Philosophie Immanuel Kants. Zum Zusammenhang zwischen kategorischem Imperativ und dem Hang zum Bösen.“

Kde je tady ta kvalita?

PhDr. Danica Slouková CSc., Gymnázium Přípotoční Praha

Pointu neprozradím. Jako východisko volím méně známou „faneroskopii“ zakladatele amerického pragmatismu, Charlese Sanderse Peirce, a to ve velmi zjednodušené a přístupné podobě.

Denně na nás dopadají tisíce informací a my jsme nuceni se s nimi vyrovnávat. Může se stát, že některé z nich nám „zvednou mandle“, až se nám vyrazí pot na čele. Na mnoho z nich „odpovídáme“ buď vnitřním monologem-dialogem, nebo v rozhovorech, případně v psaném textu, někteří z nás možná promluví i do rozhlasu nebo do televize. Na tisíceré informace také reagujeme svými činy, svým jednáním a chováním.

Peirce je znám především jako tvůrce klasifikace znaků. Snad každý z nás zná rozdělení na ikony, indexy a symboly. Takových trojic však vymyslel spoustu a triády se promítají do všech jeho teorií. Člověk (resp. faneron, neboli obsah jeho mysli) podléhá těmto znakům a jejich triádám tak, že veškeré počítky, vjemy, empirická data, obrazy, vše co přichází zvenčí, jsou pro něj znaky, které je nucen, ať už chce, či nikoli, nějakým způsobem zpracovat a interpretovat (i odvržení je „zpracování“). Počáteční znaky (a jde většinou o znaky značně složité a složené z mnoha znaků dílčích) zastupují nějaké skutečnosti, které v daný moment nemusí být zrovna přítomny (objekty) a výsledné odezvy na počáteční znaky, s vidinou objektů, na které odkazují, představují zase nové znaky. Člověk přijímá znaky, myslí ve znacích a produkuje je.

Kdyby ke každému znaku patřil nezpochybnitelně jediný jeho význam, kdyby odkazoval každý znak na jediný objekt, kdyby na každou otázku existovala jediná správná odpověď, pak „odezva“ při setkání se s daným znakem by byla předem daná, a celý proces by se mohl zautomatizovat. Člověk by byl stroj na odpovědi. Tak jak to často dělají žáčci a studenti (a ještě zkomoleně). Člověk však stroj není. Je tvůrcem interpretací, je tvůrcem nových znaků (respektive znakových projevů).

Ve svém příspěvku si položím otázku, co všechno má vliv na to, že člověk není jednoduše „znakovým strojem“. A když se bavíme o kvalitativním výzkumu, co je to tedy ta „kvalita“ o kterou nám jde a kvůli které se hrneme do diskusí o kvantitě a kvalitě. To je jádro pudla, jak říká Faust.

Doktorka Slouková je vystudovaná filosofka, dlouhou dobu působila na katedře filosofie VŠE. Zaměřuje se na filosofii 19. a 20. století včetně filosofie "v postmoderní situaci", metodologii vědy, filosofii jazyka včetně analytické filosofie, filosofie přirozeného jazyka, hermeneutiky a sémiotiky. Je autorkou nebo spoluautorkou několika skript z ediční řady VŠE Sešity k dějinám filosofie a spoluautorkou např. knihy „Hayekova obrana svobody“ či „Medicína založená na důvěře. O nebohém pacientovi v postmoderní době“. Většina jejich prací je přístupná na jejich osobních internetových stránkách.

Význam formy jednání z hlediska právního

Mgr. Jaroslav Klůfa, Adam Česká republika

V jednotlivých oblastech českého právního řádu hraje forma jednání různou roli. Ne vždy se uplatňuje zásada neformálnosti, v některých případech vyžadují právní normy zachování určité formy. S ohledem na částečně rozdílnou úpravu obsaženou v jednotlivých základních právních předpisech, je přednáška rozložena do tří tematických celků.

V úvodní části přednášky bude věnována pozornost vybraným základním východiskům právního řádu České republiky, jejichž pochopení je stěžejním předpokladem pro pochopení dalšího výkladu, a to zejména paralelní existenci a vzájemnému vztahu úpravy veřejnoprávní a soukromoprávní, s níž se lze setkat v oblasti evropského kontinentálního práva.

Druhá část přednášky je orientována na význam formy jednání v oblasti práva soukromého, a to zejména práva občanského. V rámci této části bude pojednáno zejména na téma požadované formy právních úkonů, především smluv, jakožto podmínky jejich platnosti, a to se zohledněním úpravy podle nového občanského zákoníku i komparací s úpravami předešlými. Taktéž bude nastíněna otázka významu formy jednání v dalších soukromoprávních odvětvích, zejména práva pracovního. Rovněž budou zmíněny i další aspekty rozdílu písemné a ústní formy právních úkonů, zejména význam formy z hlediska dokazování v případných právních sporech. Pozornost bude věnována i rozhraní písemné a ústní formy, resp. otázce, kdy je zachován požadavek literární formy, jakožto otázce v dnešní době, která je charakteristická rozšiřováním elektronické komunikace, velmi naléhavé zejména v případě e-mailové komunikace.

Třetí část přednášky se zaměří na význam formy v oblasti práva veřejného. Pozornost bude věnována zejména právu trestnímu a procesní využitelnosti výpovědí jednotlivých osob v trestním řízení. Bude poukázáno na úpravu obsaženou v trestním řádu a zákonu o soudnictví ve věcech mládeže a související judikaturu českých soudů,

obecných i soudu ústavního. Dále dostane prostor oblast práva správního, kde budou účastníkům nastíněny základní otázky vztahující se k formě jednání podle základního předpisu tohoto právního odvětví, správního řádu.

Magistr Klůfa je filosoficky orientovaný právník, má hluboký zájem o právní a etické aspekty medicíny. V současnosti pracuje ve státní správě. Je-li potřeba, dobrovolnicky poskytuje právní analýzu některých problémů reprodukční medicíny pro občanské sdružení Adam ČR.

Hodnocení kvality embryí v asistované reprodukci: embryoskop vs. embryolog

MUDr. David Rumpík, Klinika reprodukční medicíny a gynekologie Zlín

Moderní technika nás provází na každém kroku. Někteří lidé tento trend vítají s nadšením, jiní jsou zdrženliví a snaží se stát nohama na zemi. Další jsou úpornými odpůrci zdánlivě donekonečna se ženoucí modernizace a volají po návratu ke kořenům přírody, přirozenosti a relativním klidu. Takové, zde zjednodušeně podané postoje jsou svobodnou volbou každého člověka a každý si může zvolit svůj trend a vlastní cíl ve svém osobním životě. Jinak je tomu však na poli vědy a výzkumu. Zde se bez moderních technologií neobejdeme, ba dokonce sami jsme povinni být jejich průkopníci a objevitelé. Nakolik se nám tuto skutečnost podaří skloubit s řádem přírody a fyziologickým vývojem, je jenom na nás. V oboru reprodukční medicíny a klinické embryologie se setkáváme s oběma přístupy. Jedním je přání pacienta a tím druhým jsou moderní metody a přístroje, které nám pomáhají při naší práci. Naším cílem je porozumět co nejlépe vývoji embryí a dokázat vybrat to nejperspektivnější embryo, aby žena úspěšně otěhotněla a porodila zdravé dítě. Nejmodernějším a nejšetrnějším přístrojem, který v současné době existuje, je EmbryoScope. Tento sofistikovaný inkubátor umožňuje kontinuální neinvazivní monitorování vývoje embryí. Embrya je možné sledovat, hodnotit a získané údaje potom statisticky zpracovávat, aniž bychom embrya vyrušovali z jejich kultivačních podmínek. Na našem pracovišti používáme EmbryoScope od dubna letošního roku a zaznamenali jsme významné zvýšení úspěšnosti otěhotnění u našich pacientek. Přestože technika je stále dokonalejší a preciznější, zůstává odborná kontrola a rozhodnutí embryologa v klinické praxi prioritou. Věříme, že se nám podařilo posunout se zase o kousek dál v porozumění a chápání nejrannějšího období zrození lidské bytosti, a přitom co nejméně zasahovat do přirozeného vývoje.

Doktor Rumpík je gynekolog, odborník na reprodukční medicínu včetně metod asistované reprodukce. Je ředitelem Kliniky reprodukční medicíny a gynekologie Zlín. Zároveň zastává funkci předsedy Sekce asistované reprodukce České gynekologicko-porodnické sekce ČLS JEP.

Jak málo nám (mi) stačí, abychom se utvrdili v naší interpretaci

Mgr. Aleš Neusar, Ph.D., Univerzita Palackého Olomouc

Jsme hledači významů, modelů a dobrých příběhů. Často nám stačí rozhovor s jedním či dvěma lidmi, abychom si vytvořili teorii, jak určitému problému porozumět. I když nechceme „nová teorie“ často ovlivní další rozhovory a lehce se stane, že vše, co se dále dozvíme, nějak do existující teorie napasujeme, popřípadě nehodící se přehlédneme. Co může výzkumník dělat, aby svou přirozenou tendenci k příliš rychlému nacházení souvislostí zmírnil? A není někdy na škodu omezovat svou intuici? Autor se pokusí otevřít Pandořinu skříňku svých nejistot, způsobených mimo jiné poznatky kognitivní psychologie (např. zákon malých čísel či kognitivní přístup k dotazování) a nastíní možnosti, jak tyto nejistoty konfrontovat.

Doktor Neusar je psycholog, v současnosti působí na Katedře psychologie Filozofické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci. Jeho odbornými zájmy jsou psychologie proměny, sledování osobního a pracovního života, soft skills, svobodná vůle, výuka psychologie, psychologie dotazování, autobiografická paměť, metodologie výzkumu. Je autorem monografie „PhD existence v oboru psychologie v České republice a na Slovensku“ či „Kdy se to jenom stalo? (Ne)dokonalost paměti na osobní a veřejné události“.

Fuzzy - slibný přístup nebo nadávka v kontextu psychologie?

Mgr. et Mgr. Jan Stoklasa, Univerzita Palackého Olomouc

Psychologie je ze své podstaty věda o jedinečnosti, osobitosti a neopakovatelnosti. Jako každá věda se snaží vysvětlovat, popsat, predikovat, přičemž pro psychologii stojí v centru jejího zájmu lidské myšlení, prožívání a chování. K tomu používá velice často nástroje odvozené v jiných vědních disciplínách (ať už jde o matematiku, fyziku, medicínu, ...), stejně tak jako nástroje vlastní, z nichž mnohé z větší či menší části metodologicky vycházejí z uvedených vědních disciplín a jejich tradičních nástrojů.

V rámci tohoto příspěvku bych rád položil otázku „Je to správně?“. Máme důvod si myslet, že metody odvozené pro popis okolního světa (konkrétněji jeho objektivní uchopení, byť zjednodušené) používané např. v matematice jsou vhodné právě pro psychologii. Pracujeme skutečně např. s výstupy diagnostických metod, statistických analýz atd. tak, jak s nimi pracovat smíme, nebo do interpretace a práce s těmito výsledky vnášíme příliš svého – tj. subjektivního, neurčitého? Položením této otázky neříkám, že v jistých případech a za podmínky dobré znalosti fungování těchto v psychologii již „tradičních“ či „zdomácnělých“ metod (viz. např. celá klasická statistika) nemá jejich používání smysl. Právě naopak! Musím se ale zároveň ptát, jestli je správné nedívat se dále a rezignovat na hledání nových nástrojů, které nám umožní pracovat s neurčitostí, obtížnou vymezeností pojmů a vztahů a podobně. Kolik nástrojů v psychologii v současné době máme pro formální práci s expertní znalostí, pro využití plného potenciálu slovního popisu činností a reality vůbec? Umíme modelovat expertní znalost? Umíme ji prověřit? Co všechno by nám tyto dovednosti mohly přinést v psychologii (a to jak ve fázi přípravy na tuto profesi, tak i přímo při její realizaci)?

Už přes téměř 50 let je tady fuzzy matematika a jazykově orientované fuzzy modelování – nové přístupy, které vznikly v rámci operačního výzkumu jako reakce na nutnost umět pracovat se slovním popisem složitých systémů. Je pravdou, že těmito složitými systémy byly původně systémy v rámci těžkého průmyslu (první z velice úspěšných aplikací byla zaměřena na řízení vysokých pecí). Lotfi Zadeh formulací principu inkompatibility, totiž faktu, že s rostoucí složitostí systému klesá naše schopnost popsat jeho fungování exaktními matematickými prostředky, a to až na úroveň, kdy přesnost a výstižnost jsou vzájemně se vylučující pojmy, v podstatě položil dosti důležitou otázku i směrem k nám - psychologům. Je člověk, jeho chování a myšlení složitým systémem? A pokud ano, popisujeme jej exaktně, nebo výstižně? Ukážeme si příklady toho, co jazykově orientované fuzzy modelování může psychologii nabídnout. Výsledná konotace termínu „fuzzy“ bude pak na nás.

Magistr Stoklasa vystudoval aplikovanou matematiku pro řešení krizových situací, aplikovanou matematiku v ekonomii, a také psychologii. Jeho profesní zájmy se zaměřují na fuzzy modely a jejich aplikaci - fuzzy klasifikaci v psychologické diagnostice, jazykově orientované modely pro podporu rozhodování a aplikaci těchto modelů v managementu lidských zdrojů, psychologii, medicíně a managementu. Dále vede výzkum využívající aplikaci fuzzy modelů při řešení krizových situací se zaměřením na zdravotní záchranářství.

WORKSHOPY - ABSTRAKTY A MEDAILONKY GARANTŮ

Demonstrace možnosti užití jednoduchých postupů kvalitativní analýzy dle Milese a Hubermana na filmu Sedmá pečeť Ingmara Bergmana

prof. PhDr. Michal Miovský, Ph.D., Klinika adiktologie 1. LF UK a VFN v Praze

Naplánovat a provést v reálné výzkumné studii kvalitativní analýzu představuje velmi náročný úkol, na kterém často selhávají i velmi kvalitní studenti PGS programů. Rozmanitost kvalitativních dat a jejich nízká míra struktury kladou obrovské nároky na schopnost adekvátní strukturu vytvořit, udržet a dokázat na reálných datech, že tato struktura s nimi skutečně koresponduje a výsledný tvar „dává smysl“. Výuka metodologie výzkumu ve zdravotnických i společensko-vědních oborech má v tomto smyslu svá úskalí a limity z hlediska propojování teorie a praxe kvalitativních a kvantitativních metod. Cílem workshopu je na praktickém příkladu demonstrovat relativně jednoduchou aplikaci kvalitativní obsahové analýzy na filmový a textový materiál. Sledovaným účelem přitom je ukázat shodné znaky kvalitativně orientovaného vědeckého bádání s obecným schématem obvyklým pro kvantitativně orientované strategie. Bergmanův snímek Sedmá pečeť z roku 1957, přitom nabízí mnoho možností, neboť v minulosti mu bylo věnováno množství recenzí, komentářů a kritik. Materiál pro workshop byl získán při výuce Filmového semináře na Katedře psychologie FFUP, kde s ním studenti pracovali za využití fenomenologické

metody a metody ohniskových skupin. Princip práce spočíval ve společném shlédnutí snímku a následné diskusi formou právě metody ohniskových skupin zaměřených na to, co studenti při sledování prožili, jak tento prožitek mají spojený se svými individuálními významy. Prezentovaná studie byla provedena prostřednictvím kombinované obsahové analýzy recenzí a kritik, scénáře filmu, obsahu studentských diskusí a esejů uzavírajících seminář. Byly srovnávány identifikované významy a hodnocení, které prošly jednoduchou kategorizací za využití metod zakotvené teorie, prostého výčtu a hledání významových vzorců. Výsledek práce ukazuje, že i přes použití různých postupů a metod je výsledný přehled hlavních témat snímku velmi podobný a že je současně mnohem bohatší, než jak v různých textech uvádí samotný Bergman. Nejzajímavějším zjištěním bylo, že se výsledek při použití různých metod liší v důrazu na témata a že se studenti v názoru na hlavní významové těžiště filmu liší od filmových kritiků a dalších profesionálů. Jednoznačně se přiklánějí k tomu, že film je především o lidských vztazích a nikoli primárně o filozoficko-existenciálních tématech a že film obsahuje mnoho pozitivních poselství stojících v určitém rozporu s jeho zařazením mezi tzv. Bergmanovy černé snímky.

Afiliace na grant: Vznik workshopu byl podpořen grantem NETAD (reg. Číslo: CZ.1.07/2.4.00/17.0111)

Profesor Miovský vystudoval psychologii, jeho prvním odborným i pracovním zaměřením byla adiktologie. K ní se postupně přidávaly další odborné zájmy, jako například metodologie výzkumu; je jeden ze zakladatelů tradice konferencí „Kvalitativní výzkum a metody ve vědách o člověku“. V roce 2005 byl jmenován vedoucím nově vzniklého Centra adiktologie Psychiatrické kliniky 1. LF UK v Praze, od roku 2008 působí ve funkci proděkana 1. LF UK. Z monografií jmenujeme: „LSD a jiné halucinogeny“ (1999), „Konopí a konopné drogy“ (2008), „Umění ve vědě a věda v umění - metodologická imaginace“ (2011), „Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu“ (2006)

Netušené možnosti programu ATLAS.ti 7 versus přetrvávající potřeba člověčího mozku při analýze kvalitativních dat

Mgr. Miroslav Charvát, Ph.D., Univerzita Palackého Olomouc

Cílem workshopu je dodat odvalu všem, kteří se konečně rozhodli zahodit pastelky a zvýrazňovače a chtějí začít či již začali používat pokrokových softwarových řešení i v kvalitativním výzkumu. Možností, která se nabízí a kterou mohou doporučit, i když za to nejsem firmou placen, je program ATLAS.ti verze 7. Proč? Je to dle mého názoru skvělý analytický nástroj pro tvorbu teorie zakotvené v datech. Je stále vyvíjený, má dobrou podporu a časté aktualizace. Významně rozšiřuje možnosti paměti a pozornosti výzkumníka, umí hledat, propojovat, filtrovat... umí být výzkumným deníkem a můžete ho kreativně vytěžovat i pro zpracovávání vyhledané odborné literatury. Podporuje týmové projekty. Pomáhá s výstupy, textovou i grafickou prezentací dat. Ovšem po vystřízlivění z netušených možností tohoto CAQDAS se může dostavit kocovina, když si výzkumník uvědomí, že program neumí myslet, neumí interpretovat, neohlídá validitu výzkumu, ani nezajistí kvalitní a saturovaná data potřebná na vstupu. Nemusíte se tedy bát, ta skutečná „kvalitativa“ opět zůstane jen na vás. Program taky nemůže za to, že nevíte, jak se v něm určité věci dělají nejlépe. Jde o neustálý proces učení. Používání je obtížnější v začátku, ale vyplatí se při opakované kvalitativní práci a u větších výzkumů. V rámci workshopu se tedy budeme bavit o tom, co tato verze umí pěkného a nového. Se začátečníky si ve stručnosti formou „průletu galaxií“ probereme některé užitečné nástroje, na které mohou cestou ke tvorbě „zakotvené teorie“ či při jiné kvalitativní práci s daty narazit. Se zkušenými si doufám vyměníme nějaké ty „vychytávky“.

Doktor Charvát je psycholog, v současné době působí jako odborný asistent na Katedře psychologie FF UP v Olomouci. Vyučuje zde metodologii psychologického výzkumu a experimentální psychologii. Věnuje se též vzdělávání v metodologii v doktorském studijním programu a lektorské činnosti na kurzech věnovaných prevenci rizikového chování, participuje na projektech a výzkumech z oblasti adiktologie a primární prevence rizikového chování (převod zahraničních metod pro prevenci rizikového chování a léčbu závislostního chování; regionální studie a analýzy potřeb klientů sociálních služeb a skrytých populací; terénní kvalitativní výzkum; evaluace; prevalenční odhady a školní dotazníkové studie; kvazi-experimentální ověřování efektu preventivních programů atp.).

Know your gatekeeper: Writing for British academic journals

dr. Catriona Menzies, Ph.D., Adam Česká republika

Originally developed by Kurt Lewin, the concept of 'gatekeeper' refers to the individual(s) who allow information to be disseminated to the public. In our case, the gatekeeper is the editorial team and the peer reviewers who select and accept journal articles for publication. The gatekeeper role is an important one as it helps maintain the identity of a profession. As Freidson (2001) and Lewis (2012) have noted professions such as academia have increasingly been confronted with challenges to their autonomy and authority, primarily through developments such as the emergence of web-publishing. Professional authority is partly based on the fact that only members of that particular community hold and contribute to scientific knowledge. With the increasing number of published academic articles, the reputable journals are therefore seeking to ensure that their gatekeepers weed out writing that is not considered to adhere to the journal's expectations. Journals do not always share their acceptance rates with their readerships but the Sociology of Education, for instance, accepts around 25% of articles submitted for publication (Alexander et al 2006) and approximately 30% are accepted by Physical Review Letters. Thus the onus is on those who seek to join and remain in the profession to adopt 'the accepted way of doing things' and demonstrate that they 'have travelled the path' (McGinty 1999: 3), should they wish to be published. The workshop will cover some of the expectations gatekeepers of British academic journals have of social science articles. It will focus on reader-centred writing and some of the structural features of a typical English-language academic journal article.

Catriona Menzies has a degree in Communications Studies from Queen Margaret College, Edinburgh, an MPhil in East European Studies from Glasgow University and a PhD in politics from the University of London. Since 2005 she has been language editor for Human Affairs. She was also language editor for International Issues & Slovak Foreign Policy Affairs in 2011 and currently for the Journal of Pedagogy. Her interests include person-centred medicine and the ethical and psychosocial aspects of fertility, which she pursues as a member of Adam CR.

Tvorba dotazníku pro kvalitativní výzkum

prof. RNDr. PhDr. Zdeněk Půlpán, CSc., Univerzita Hradec Králové

Ve vědách o člověku se velmi často získávají informace z dotazníku. Dotazník je soubor záměrně sestavených položek (otázek nebo úkolů), bývá zadáván za určitých přesně definovaných podmínek, je také určitým, předem stanoveným způsobem vyhodnocován (interpretován). K řešení téhož problému může vést více cest. Ve workshopu ukážu několik příkladů rozdílných matematických modelů a několik modelů zpracování šetření v pedagogice nebo psychologii (klasickou teorii - CTT, teorii položkových odpovědí - IRT, teorii založenou na pojmu entropie, teorii na podstatě fuzzy množin). Ukážu výhody a nevýhody matematického formalismu a pak i přístup k vyhodnocování dotazníkových šetření.

Poznanie (knowledge) v rozhodovacích procesoch

Garant: *Doc. Mgr. Katarína Staroňová, PhD., Komenského Univerzita v Bratislave*

V posledných desaťročiach sa vedecká a politická racionalita čoraz viac využíva v tvorbe verejnej politiky, predovšetkým v krajinách OECD (dôkazom je napríklad rozšírenie metódy hodnotenia vplyvov v krajinách OECD, ktorá sa stala súčasťou legislatívneho procesu i v SR). Čoraz častejšie sa politici v tvorbe verejnej politiky dožadujú „vedeckej expertízy“ (scientific knowledge), „použiteľného poznania“ (usable knowledge), informácií a návodov na riešenie komplexných a mnohokrát i kontroverzných problémov. Podobne, iní aktéri chcú byť tiež vypočutí a prispieť svojim pohľadom a informáciami, napr. cez „expertízne poznanie“ (expert knowledge), „poznanie záujmových skupín“ a „bežné poznanie“ (ordinary knowledge), získané cez občiansku participáciu, konzultačný proces a pripomienkovanie. Úspešné presadzovanie „analýzy verejnej politiky“ tak profesionalizuje proces tvorby verejnej politiky. Poznanie sa vďaka ekonómom, psychológom a tvorcom verejnej politiky stalo nástrojom, ktorý posilnil nielen spôsob tvorby verejnej politiky a rozhodovania v nej (o nej), ale aj posilnil transparentnosť a zúčtovateľnosť celého procesu. Cieľom sympózia je poskytnúť prehľad a východiská existujúcej literatúry na možné nazeranie a hlavne metodologické skúmanie rôznych typov poznania.

Docentka Staroňová spoluzakladala a pôsobí na Ústave verejnej politiky a ekonomie FSEV UK v Bratislave. Vyštudovala verejnú správu (public administration) na Graduate School of Public Service, New York University, USA, medzinárodné vzťahy a európske štúdiá na Central European University, Budapešť, Maďarsko a teóriu politiky na Komenského Univerzite Bratislava. V roku 2003 pôsobila ako výskumníčka vo Woodrow Wilson Research Center, Washington, D. C. v USA. V rámci vedecko-výskumných aktivít sa špecializuje na využitie poznania v procese tvorby verejnej politiky (vrátane nástroja hodnotenia vplyvov) a ľudské zdroje v štátnej správe.

Možnosti a limity využitia klinických testov pri tvorbe verejných politík

PhDr. Andrej Findor Tituly, PhD., Fakulta sociálnych a ekonomických vied, Univerzita Komenského v Bratislave

V poslednom období môžeme sledovať čoraz viac rozvíjajúce sa využívanie poznatkov získaných v oblasti aplikovanej behaviorálnej vedy pri kreovaní, testovaní a adaptácii verejných politík. Tieto takzvané „nudge“ prístupy spochybňujú koncepciu racionálne uvažujúceho homo economicus a pri uvažovaní o cieľoch, formáte a dizajne jednotlivých verejných intervencií berú do úvahy intuitívnu, skreslenú a skratkovitú (na heuristikách založenú) povahu ľudskej kognície a rozhodovania. Behaviorálny prístup k tvorbe verejných politík sa opiera o dizajnový experiment (“design experiment”) a klinické testy (“randomised controlled trials”). Napríklad Behavioural Insights Team, fungujúci pod britským úradom vlády, prostredníctvom nich testuje vplyv a efektívnosť jednotlivých intervencií v rámci verejných politík a prípadne sa snaží prispôbiť ich dizajn tak, aby ich vplyv a efektívnosť zvýšili. Cieľom príspevku je upriamiť pozornosť na experimentálny a metodologicky rôznorodý charakter klinických testov a prediskutovať vybrané silné a slabé stránky ich využitia pri tvorbe verejnej politiky založenej na faktických dôkazoch (“evidence-based policy”).

Afiliace na grant: Tento príspevok je výsledkom výskumného projektu, ktorý bol podporený Ministerstvom školstva v rámci APVV grantovej schémy č. APVV-0880-12 "Využitie poznania pri príprave dokumentov v tvorbe verejnej politiky".

How to reveal the impact of knowledge on authors of policy documents

Mgr. Renata Kralikova, Univerzita Komenského v Bratislave, Fakulta sociálnych a ekonomických vied, Ústav verejnej politiky a ekonomie

With the increase of the demand for scientific evidence for policy definition there is also increased interest in analyzing the impact of knowledge on policy design process. However, to separate the impact of the knowledge on a policy from other factors is not trivial. That is why the present paper will concentrate on identifying a research design for analyzing the impact of knowledge on policy design process – more precisely on policy description in the form of policy documents. The research design will be based on qualitative methodology, which allows in-depth analysis of the impact of the knowledge on policymaking process. It will also include concrete methods to be used to detect which information had an impact on a policy and what type of impact the knowledge had (policy justification, change of policy tools, change of organization or change of policies and core values). The paper will further deal with proposals of types of actors to be interviewed and type of documents and other sources of information to be studied. The research design will at the same time tackle the question of how to increase the validity of the research through the use of tools such as triangulation and members-check. Finally, the paper will based on the theoretical framework also provide ideas about how to choose the interviewees, how to design the interview protocol and how to select and analyze the relevant documents in order to be able to study the impact of the influence of the knowledge on policy design and to understand how different factors (such as institutions, actors, types and salience of issues...) can alternate the relationship between knowledge and policy.

Afiliace na grant: Tento článok je výsledkom výskumného projektu, ktorý bol podporený Ministerstvom školstva v rámci APVV grantovej schémy č. APVV-0880-12 "Využitie poznania pri príprave dokumentov v tvorbe verejnej politiky"./This article is the result of a research project supported by the Ministry of Education under APVV grant scheme, no. APVV-0880-12 "Knowledge utilization in production of policy documents in policy making process".

Kvalitatívne prístupy ku skúmaniu rozhodovania: možnosti a výzvy

PhDr. Radomír Masaryk., PhD. , Ústav experimentálnej psychológie, Slovenská akadémia vied

Skúmanie rozhodovania tradične prebieha formou experimentov. Experimentálna metóda má svoje limity: predovšetkým je to sporná možnosť reflektovať širší kontext, v ktorom rozhodovanie prebieha. V práci uvádzame prehľad niektorých štúdií sociálnych vplyvov na rozhodovanie, ktoré pri skúmaní procesu rozhodovania v rôznych doménach využívajú kvalitatívne metódy – predovšetkým metódy pozorovania, interview, či fókusových skupín. Pozoruhodným metodologickým prístupom je aj možnosť metasyntézy, napríklad formou poňatia viacerých kvalitatívnych výskumov ako prípadových štúdií. Analyzujeme náš pilotný prieskum sledovania rozhodovacích procesov v samosprávnej akademickej inštitúcii na vysokej škole realizovaný metódou pozorovania. Uzatvárame, že kvalitatívne metódy môžu zásadne obohatiť laboratorne prístupy ku skúmaniu rozhodovania, a načrtávanie niektoré možnosti realizácie takéhoto prístupu k výskumom.

Afiliace na grant: VEGA 2/0154/13 (Sociálne vplyvy v individuálnom rozhodovaní)

Teoretické prístupy k meraniu úspešnosti prenosu zdravotnej politiky zameranej na dostupnosť zdravotníckych služieb na Slovensko.

Mgr. Roman Mužik, Ústav verejnej politiky a ekonomie, Fakulta sociálnych a ekonomických vied, Univerzita Komenského v Bratislave

Leukippos z Milétu formuloval zákon kauzality, ktorý v svojej podstate hovorí, že nič nevzniká náhodou, ale všetko má svoj dôvod. Princíp kauzálnej súvislosti je súčasťou tvorby verejnej politiky aj dnes. Politická agenda nevzniká „z ničoho“, ale tvorcovia politik svoj rozhodnutia prijímajú na základe množstva faktorov.

Táto štúdia analyzuje spôsob merania vplyvu, prenosu a implementácie vedeckého poznania, politiky založenej na dôkazoch, expertného, participačného, inštitucionálneho poznania na tvorbu zdravotníckej politiky so zameraním na dostupnosť zdravotníckych služieb. Práca sa zameriava na terminologický rozbor textov zameraný na spôsoby merania a spôsoby využitia dôkazov, v podobe poznania, dokumentov, nadnárodných organizácií a odporúčaní

tvorcov politik, pre intervenčné zmeny.

Práca sa zameriava na teoretické koncepty ako „knowledge transfer“ (Crane, 1985; Knott & Wildavsky, 1980), „lesson-drawing“ (Rose, 1993), „policy band-wagoning“ (Ikenberry, 1990), „emulation a harmonisation“ (Bennett, 1991), „systematically pinching ideas“ (Schneider & Ingram, 1988) a „policy transfer“ (Dolowitz and Marsh, 1996). Za pomoci týchto konceptov vytvárame metodický prístup k meraniu vplyvu procesu, v ktorom sú vedomosti o určitej policy, administratívnych opatreniach a inštitúcií v jednom čase a/alebo mieste použité na vytvorenie politik, opatrení a inštitúcií v inom čase a/alebo mieste. Konkrétne sa zameriavame na prenos zdravotnej politiky s užším zameraním na politiku dostupnosti zdravotnej starostlivosti. Navrhujeme metodické meranie procesu, ktorý opisuje za akých okolností a v akom rozsahu je určitá politika, ktorá je efektívna na jednom mieste, prenesená a použitá na Slovensku. Práca zahŕňa detailný opis kauzálnych súvislosti viacerých opatrení, ktoré vláda na základe skúsenosti zo zahraničia alebo minulosti prijala a mali priamy alebo nepriamy dopad na dostupnosť zdravotných služieb.

Afiliace na grant: Tento článok je výsledkom výskumného projektu, ktorý bol podporený Ministerstvom školstva v rámci APVV grantovej schémy č. APVV-0880-12 "Využitie poznania pri príprave dokumentov v tvorbe verejnej politiky".

Understanding policy work: From knowledge to knowing

Ing. MSc. Michal Sedlačko, PhD., Univerzita Komenského v Bratislave, Fakulta sociálnych a ekonomických vied, Ústav verejnej politiky a ekonómie

The knowledge utilisation approach, as well as its recent reincarnations ‘evidence-based policy making’ and ‘knowledge brokerage’ (or broader ‘knowledge-for-action theories’; Ottosan 2009), explains lack of policy action as a knowledge utilisation problem. Nevertheless, it insufficiently acknowledges those forms of knowledge that are not – or cannot be – formulated explicitly. These would not only include the competence of administrative or political staff to process scientific information, but also, and perhaps even more importantly, various forms of tacit knowledge, practical knowledge or ‘knowing-in-action’ such as knowledge of organisational procedures, the ability to deal with multiple stakeholders or the general ability to connect actors, ideas, interests, spaces and texts into functional arrangements (i.e. policies). Such forms of knowledge also fail to be captured by the notion of context of the policy decision (such as Weiss’s ‘four Is’ of interests, ideology, information and institutions, 1999). The recent turns to ‘knowing’ in organisational studies as well as to practice or work-based accounts of policy draw on roots as diverse as phenomenology (Heidegger, Husserl, Schütz), classical sociology of knowledge (Mannheim), American pragmatism (Dewey), theories of mind and action (Wittgenstein, Ryle, Vygotsky, Leont’ev, Polanyi), ethnomethodology (Garfinkel, Sachs), and sociology of practice (Bourdieu, Giddens). What is the importance of these developments when studying policy work? What is the role of practical knowledge when policy makers search for, classify, judge and use ‘evidence’? How can we more realistically describe how policy workers and organisations know?

Understanding policy work: How matter matters

Ing. MSc. Michal Sedlačko, PhD., Univerzita Komenského v Bratislave, Fakulta sociálnych a ekonomických vied, Ústav verejnej politiky a ekonómie

Already since Aristotle and Marx we know that tools, technology, materials, products of work – and even symbolic systems of representation such as language, or norms – have far-reaching effects on the human activities conducted with these means. Yet, when discussing knowledge and policy development, the acknowledgement of the means through which policy work is carried out is typically absent – or at best limited to somewhat naive explications of practical experience (such as that policy makers need short summaries) or bogged down in design of abstract technological systems of ‘knowledge management’. Following a recent revival of interest in the role of materiality in organisational work I would like to explore the usefulness of foregrounding artefacts (i.e. products of

human artifice, material or otherwise) for understanding policy practice. Documents used in policy count among such artefacts, and I suggest that they can be understood on different terms than those of hermeneutics. Several of the approaches sharing the 'family resemblance' of theories of practice (Reckwitz 2003) highlight the role of artefacts for 'doing', primarily mediated discourse analysis, Actor Network Theory and Scandinavian (cultural-historical) activity theory (as well as its underlying Marxist conceptions of work and materiality). In my understanding artefacts embody the social relations of their production – compare with the concepts of 'scripts' (Akrich 1992), 'programs of action' (Latour 1988), 'crystallised knowledge' (Bannon and Bødker 1991), or 'materialised knowledge' (Reckwitz 2002). In use, artefacts shape the practices of work in which they are involved and thus mediate and shape interactions and relations among humans and between humans and other artefacts. From this follows that they also have a productive influence on the artefacts that are the results of such work, such as policy documents. Artefacts thus have a doubly productive function.

In addition, in policy material objects (documents in particular) build on their characteristic of 'immutable mobiles' (Latour 1986), meaning "objects which can be transported over a long distance and convey unchanging information" (Star and Griesemer 1989: 411). Due to their detachability and stability (i.e. material attributes) documents enable a modern form of government to 'reproduce its order in the same way in an infinite variety of actual local contexts' (Smith 1990: 2).

This paper will sketch a theoretical and methodological perspective that, by foregrounding the artefacts used in policy work (documents in particular), promises new insights into how practices of policy making re-produce power and offer possibilities for resistance and change.

Afiliace na grant: This paper is the result of a research project supported by the Ministry of Education under APVV grant scheme, no. APVV-0880-12 "Knowledge utilization in production of policy documents in policy making process" (Využitie poznania pri príprave dokumentov v tvorbe verejnej politiky).

Záujmové skupiny ako nositelia poznania

Doc. Ing. Emília Sičáková-Beblavá, PhD., Ing. Miroslav Beblavý, PhD., Ústav verejnej politiky a ekonomie FSEV UK, Bratislava

Predmetom nášho plánovaného výskumu je zistiť vplyv záujmových skupín na obsah formálnych protikorupčných politik na Slovensku v rokoch 1998 - 2013. Zameriame sa na zodpovedanie viacerých výskumných otázok: ktoré záujmové skupiny sa zapájali do tvorby protikorupčných politik, s akými expertízami pracovali jednotlivé záujmové skupiny v skúmaných obdobiach, ako ich kreovali/s akými zdrojmi oni pracovali, aké techniky ich presadenia používali, či boli úspešní pri ich presadení vo formálnych dokumentoch a prečo niektoré záujmové skupiny boli úspešnejšie ako ostatné.

Celkovo v danom období išlo o 5 vlád a 5 postojov k uvedenej agende, pričom nie každá vláda mala formalizovaný protikorupčný program. Preto jednou z otázok, ktorú budeme musieť metodologicky vyriešiť, je čo v ktorom období považujeme za protikorupčný dokument vlády SR.

V rámci metodiky výskumu bude potrebné riešiť výskumnú metodu. Vzhľadom na to, že nevidíme priestor pre čisto kvantitatívny výskum v tejto téme, domnievame sa, že dana oblasť (vplyv niekoho na niečo) sa dá skúmať hlavne cez kvalitatívne metódy. V rámci kvalitatívnych metód prichádza do úvahy: 1. metóda rozhovorov na určenie konkrétnych záujmových skupín, 2. analýza príslušných formálnych stratégií (textov) a textov daných záujmových skupín k agende obmedzovania korupcie, 3. textová komparácia 4. analýza mediálneho diskurzu k téme protikorupčných politik (výber médií - aké kritéria na určenie ich relevantnosti - čítanosť elitami?) 5. semi-štrukturované rozhovory s identifikovanými aktérmi. Každá z daných metód nám poskytne čiastkové odpovede na výskumné otázky, v článku sa budem venovať ich silným stránkam pri výskume tejto témy a ich limitom. Zároveň sa v článku budeme viacej venovať teoretickým pohľadom na problematiku „expert knowledge“, jej kreovania a pohľadom na jej „utilization“.

Afiliace na grant: VEGA

Institutions as subjects of knowledge transfer

Mgr. Ľudmila Staňová, Univerzita Komenského v Bratislave, Fakulta sociálnych a ekonomických vied, Ústav verejnej politiky a ekonómie

This article deals with institution building in post-communist democracies as a result of knowledge transfer and utilization. It focuses on building central structures for management of civil service (CSMCS), which were novel in the system where previously no civil service regulation and, hence, no centralized civil service management existed. The countries were left to drawing knowledge from external environment - EU, EU member states and international consultants, which took place under the pressure of EU enlargement. Research on Europeanization shows that the implementation of Acquis, as well as non-Acquis rules largely depended on domestic politics, particularly on actors and their constellations (Dimitrova 2010). This suggests, that the choice and change of CSMCS models was an outcome of actors processing externally acquired knowledge vis-a-vis their own incentives and constellations. The research question is, "How does knowledge affect actor incentives and constellations in the choice and change of CSMCS as novel institutions in a post-communist environment?". The proposed research design is a case study of a single country, as actor incentives and constellation require in-depth qualitative research methods as well as a bounded context restricted to one polity. We chose the case of Slovakia which adopted a rather ambitious CSMCS model considering its inexperienced past, suggesting a vast degree of knowledge utilization. This presents an interesting case to study interplay of knowledge and actor incentives and constellations.

Afiliace na grant: Article is the result of a research project supported by the Ministry of Education under APVV grant scheme, no. APVV-0880-12 "Knowledge utilization in production of policy documents in policy making process"

Tvorba verejnej politiky na základe dôkazov (evidence-based policy making): utópia či realita?

Doc. Mgr. Katarína Staroňová, PhD., Univerzita Komenského v Bratislave, Fakulta sociálnych a ekonomických vied, Ústav verejnej politiky a ekonómie

V posledných desaťročiach sme sa stali svedkami zvýšeného dôrazu na dôkazy, informácie a vedeckú racionalitu v tvorbe verejnej politiky, predovšetkým v krajinách OECD (dôkazom je napríklad rozšírenie metódy hodnotenia vplyvov v krajinách OECD, ktorá sa stala súčasťou legislatívneho procesu i v SR a ČR). Čoraz častejšie sa politici a iní aktéri v tvorbe verejnej politiky dožadujú „vedeckej expertízy“ (scientific expertise), „použiteľného poznania“ (usable knowledge), informácií a návodov na riešenie komplexných a mnohokrát i kontroverzných problémov. Ide o vplyv modernizmu, podľa ktorého úspešné presadzovanie „analýzy verejnej politiky“ tak profesionalizuje proces tvorby verejnej politiky. A hoci racionálne východiská tvorby verejnej politiky na základe dôkazov boli vystavené obrovskej kritike zo strany post-modernistov či konštruktivistov, poznanie sa vďaka ekonómom stalo nástrojom, ktorý posilnil nielen spôsob tvorby verejnej politiky a rozhodovania v nej (o nej), ale aj posilnil transparentnosť a zúčtovateľnosť celého procesu. Tento príspevok chce priblížiť súčasný diskurz o roli poznania, dôkazov a informácií v procese tvorby verejnej politiky a metodologické implikácie jeho merania.

Afiliace na grant: Tento článok je výsledkom výskumného projektu, ktorý bol podporený Ministerstvom školstva v rámci APVV grantovej schémy č. APVV-0880-12 "Využitie poznania pri príprave dokumentov v tvorbe verejnej politiky."

Analyzing Scientific knowledge in the Documents: the case of regulatory impact assessment –

Doc. Mgr. Katarína Staroňová, PhD., Univerzita Komenského v Bratislave, Fakulta sociálnych a ekonomických vied, Ústav verejnej politiky a ekonómie

Regulatory impact assessment (RIA) is seen as a tool to increase evidence based policy making and as such it is being integrated into decision-making procedures on a wide range of issues. Based on systematic consultation, clear criteria for policy choice, and economic analysis of how costs and benefits impact on a wide range of affected parties, this tool operates by using scientific knowledge and technical analysis rather than political considerations. Scientific knowledge can be used to achieve instrumental learning (Radaelli 2009, OECD), policy change (Sabatier 1999), to have impact on decision making (Caplan 1979, C.H.Weiss 1999) but also to seek legitimacy from the policy environment (Edelman 1985, Schrefler 2010). This article deals with the methodological considerations on analyzing type and quality of scientific knowledge and information contained in the output of the regulatory impact assessments, formal RIA documents, with the insight from knowledge utilization theories. More specifically, it seeks more than straightforward dichotomy between using and not using scientific knowledge by adding additional categories.

Bežné poznanie („ordinary knowledge“) v tvorbe verejnej politiky: Identifikácia ukazovateľov merania

Mgr. Katarína Števovej, prof. PhDr. Ľudmila Malíková, PhD., Univerzita Komenského v Bratislave, Fakulta sociálnych a ekonomických vied, Ústav verejnej politiky a ekonómie

Príspevok sa venuje problematike bežného poznania, ktoré je získavané prostredníctvom občianskej participácie a jeho vstup do rozhodovacieho procesu možno považovať z viacerých hľadísk za rovnako dôležitý ako u odborných expertíz. Participácia občanov je dôležitým nástrojom, prostredníctvom ktorého môže toto tzv. bežné poznanie vstupovať do procesu tvorby verejnej politiky a tým prispievať k zvyšovaniu legitimacy rozhodovacieho procesu. Efektívne využitie tohto nástroja môže mať významný dosah na priebeh prijímania rozhodnutí. Diskusia, ako forma interakcie medzi autoritami a občanmi zvyšuje transparentnosť rozhodovacieho procesu už tým, že aktívne zapája občanov do rozhodovacieho procesu a vytvára tým tlak na authority, ktoré sú takýmto spôsobom kontrolované hlavne zdola, cieľovými skupinami. Dôležitým prínosom vstupu občanov a bežného poznania do rozhodovacieho procesu je ponúknuť viacerých alternatív riešenia problémov, pričom možno predpokladať, že proces rozhodovania dôslednejšie zachytáva preferencie a potreby občanov. Bežné poznanie tu hrá úlohu sprostredkovacej premennej medzi formuláciou problému autoritami a vnímaním a postojom občanov k danej formulácii. V tomto zmysle je úloha bežného poznania nenahradiateľná. Príspevok sa snaží uchopiť a identifikovať pojem bežné poznanie z viacerých hľadísk a pohľadov vedných disciplín. Hlavným cieľom príspevku je popísať ukazovatele merania intenzity vstupu bežného poznania do rozhodovania aktérov v procese tvorby verejnej politiky. Príspevok ponúka metodiku spôsobu merania vstupu bežného poznania do rozhodovacieho procesu a jeho dopadu na tvorbu dokumentov, ktorá môže byť použiteľná pri skúmaní reálnych prípadov v praxi. Vychádza z mechanizmov občianskej participácie a to konzultačného procesu a pripomienkového konania, ktoré vstupujú do rozhodovacieho procesu v jeho rozličných etapách. Na ich základe je možné merať prienik bežného poznania do procesu a tvorby verejnej politiky.

Kľúčové slová: bežné poznanie, meranie intenzity bežného poznania, občianska participácia

Afiliace na grant: Tento článok je výsledkom výskumného projektu, ktorý bol podporený Ministerstvom školstva v rámci APVV grantovej schémy č. APVV-0880-12 "Využitie poznania pri príprave dokumentov v tvorbe verejnej politiky"

Why policy-makers ignore scientific knowledge: Narrative Policy Framework

Ing. Marcela Veselková, MA., PhD., Comenius University, Faculty of Social and Economic Sciences, Institute of Public Policy and Economics, Bratislava

Accumulation of new information, such as a scientific study or policy analysis may contribute to a belief change (Bennett and Howlett 1992, May 1992, Sabatier 1987). This view is challenged by the fields such as psychology (Ricketts 2007), risk analysis (Golding, Krinsky and Plough 1992) or Narrative Policy Framework (McBeth et al. 2007, Weible 2006, Beblavy et al. 2013) that demonstrate that stories are more powerful than scientific evidence in shaping beliefs. The incorporation of scientific knowledge into policy narrative will therefore depend on whether the coalition perceives itself as winning or losing in a policy issue: winning coalitions are more likely to frame the issue at hand in scientific language, thus ignoring the larger normative issues involved in the controversy (McBeth et al. 2007). This paper aims to discuss the methodological contributions of the Narrative Policy Framework towards the study of the utilization of the scientific knowledge by the policy-makers.

Afiliace na grant: Tento článok je výsledkom výskumného projektu, ktorý bol podporený Ministerstvom školstva v rámci APVV grantovej schémy č. APVV-0880-12 "Využitie poznania pri príprave dokumentov v tvorbe verejnej politiky".

Expresie a expresivita

Garant: *doc. PhDr. Vladimír Chrz, Psychologický ústav AV ČR, Praha*

Symposium obsahuje koncepčně propojené příspěvky třech autorů, které spojuje nejen téma exprese a expresivity, ale z podstatné části také teoretický rámec, v němž toto téma pojímají.

1) První příspěvek (V. Chrz: „Expresie jako metaforická exemplifikace“) otevírá téma exprese spolu se souvisejícími koncepty. Expresie je zde předložena jako akt utváření významu. V návaznosti na Nelsona Goodmana (expresie jako metaforická exemplifikace) je zde předloženo chápání exprese jako vtiskování signatury. Toto pojetí je ilustrováno na příkladech různých podob a forem expresivních ztvárnění.

3) Druhý příspěvek (J. Slavík: „Realita metafory v kontextu teorie exprese“) navazuje na téma otevřené Davidem Summersem pod názvem reálná metafora, která je chápána jako prostředek naplnění touhy a kontroly situace. Takováto metafora (prostřednictvím reálného místa a času) transformuje obsah přemístěním určité věci do subjektivního prostoru. Takto je v příspěvku otevřeno téma virtuality a reality exprese. Oscilace mezi těmito stránkami bude ilustrována na studentských projektech z magisterského semestru artefaktiky a na odkazech k některým dílům současného vizuálního umění.

2) Třetí příspěvek (A. Nohavová: „Dva rozměry hlasové exprese“) se zabývá vztahy mezi nezáměrností a záměrností tvorby při souběhu exemplifikace a exprese. Východiskem pro výklad je analýza procesu experimentování s tvorbou hlasu v praxi psychosomatické hlasové výchovy. Cílem příspěvku je přispět k porozumění tomu, jak experimentace s hlasem napomáhá rozvoji hlasové mohoucnosti (dispozici k expresivní tvorbě a zvládnutí hlasu ve vztahu k psychice jedince).

Docent Chrz vystudoval psychologii, pracuje v Psychologickém ústavu Akademie věd ČR a od roku 2000 také vyučuje psychologii na Pedagogické fakultě Univerzity Karlovy. Jeho odbornými zájmy jsou především narativní psychologie, interpretace v kvalitativním výzkumu a psychologie umění. Je autorem či spoluautorem řady odborných publikací, v češtině vyšla monografie „Umění ve vědě a věda v umění. Metodologická imaginace.“

Expresie jako vtiskování signatury

Doc. PhDr. Vladimír Chrz, Ph.D., Psychologický ústav AV ČR, Praha

Příspěvek otevírá téma exprese spolu se souvisejícími koncepty. Takto nastoluje výchozí teoretický rámec také pro následující dva příspěvky symposia „Expresie a expresivita“. Předložené pojetí je nejprve vymezeno ve vztahu k zavedeným způsobům chápání exprese jako vyjádření vnitřního stavu, osobního svérázu či abstraktního významu ve smyslově vnímatelné formě (gesta, tvary, barvy, rytmy, melodie ad.). S využitím těchto způsobů chápání je expresie vymezena jako specifický akt utváření významu. Jsou stručně nastoleny zdroje předloženého pojetí: Goodmanovo chápání exprese jako metaforické exemplifikace, Ricoeurovo pojetí imaginace jako sémantické inovace a

archetypově-psychologické pojetí aktivní imaginace jako prostředkování mezi polaritami. V návaznosti na tyto zdroje (především na Goodmanovo pojetí) je ukázáno, že různé podoby a formy exprese mají metaforickou povahu, a to v tom smyslu, že jsou vždy „vyjádřením něčeho v něčem“ (či „jednoho v druhém“, jinak řečeno: „ztvárněním jako“). Expresa je pojednána v rámci hierarchické triády: 1) konfigurace (konstrukce) – 2) struktura (schéma) – 3) význam (idea). S využitím této triády je vtiskování signatury vymezeno jako proces (či jeho výsledek), ve kterém se určitá smyslově vnímatelná konfigurace v určitém kontextu stává prostřednictvím „metaforického přivlastnění“ nositelem struktury mající význam. Je nastoleno několik dimenzí a kategorií tvořících pomyslný prostor, v němž lze porozumět různým podobám a formám exprese jako vtiskování signatury, jimiž jsou: hutnost – průhlednost, aktuální – virtuální, bezprostřední – zprostředkované, přirozené – umělé, smysluplné – živé, skutečné – neskutečné, obsažení – odstup, intersubjektivita a participace. Vtiskování signatury je ilustrováno na příkladech různých podob a forem expresivních ztvárnění (expresivní gesto, obrazové ztvárnění, jazyková expresa, narativizace, dramatizace, lyrizace, utváření stylů, jako jsou např. Emo či Gothic, ad.).

Afiliace na grant: GAČR P407/12/2432 Komplexita jako výraz psychického života jedince

Realita metafor v kontextu teorie exprese

Doc. PaedDr. Jan Slavík, CSc., Katedra výtvarné kultury, Pedagogická fakulta, Západočeská univerzita v Plzni

Příspěvek navazuje na téma otevřené Davidem Summersem (1991) pod názvem *reálná metafora*. Summers chápe reálnou metaforu jako prostředek pro naplnění touhy, jenž umožňuje autorovi rozšířit svou kontrolu situace a řešit její zápletku vlastní vůlí a snahou. Tento pohled podnětně doplňuje Winnicotovu koncepci přechodových objektů i Waltonovo pojetí tzv. *propu* – objektu generujícího konstrukci fikčního světa. Reálná metafora pro svého autora anebo vnímatele substituuje cosi, čeho se zde nedostává, prostřednictvím reálného místa a času hry – je to transformace obsahu přemístěním určité věci do subjektivního prostoru. Tím se otevírá téma virtuality a reality exprese; reálnost metafor z definice expresi popírá, protože expresa je typem symbolizace, ale zároveň ji povyšuje na prostředek, který umožňuje zahlédnout reálnost reality prostřednictvím „prostoupení bytím“ v Eliadově smyslu. Z druhé strany tentýž substituční princip může od reality odvádět jejím vyprázdněním či zastřením simulovanou realitou obrazu (Baudrillardova simulakra). Oscilaci mezi těmito stránkami se pokusím kromě teoretického výkladu ilustrovat na studentských projektech z magisterského semestru artefiletiky a na odkazech k některým dílům současného vizuálního umění.

Dva rozměry hlasové exprese

Mgr. Alena Nohavová, Ph.D., Katedra pedagogiky a psychologie, Pedagogická fakulta, Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Příspěvek se zabývá vztahy mezi nezáměrností a záměrností tvorby při souběhu exemplifikace a exprese. Východiskem pro výklad je analýza procesu experimentování s tvorbou hlasu v praxi psychosomatické hlasové výchovy. Analýza objasňuje funkční rozdíly mezi exemplifikací a expresí, které vyplývají z různé míry kognitivní penetrability představ (Pylyshin). Cílem příspěvku je přispět k porozumění tomu, jak experimentace s hlasem napomáhá rozvoji hlasové mohoucnosti (dispozici k expresivní tvorbě a zvládnutí hlasu ve vztahu k psychice jedince).

PŘEDNÁŠKY – ABSTRAKTY

(Seřazeno abecedně dle příjmení prvního autora)

Sociolingvistický výzkum za pomoci dotazníkové metody – s uvedením konkrétního příkladu

Mgr. Et Mgr. Radka Fridrichová, Ph.D., Pedagogická fakulta, Západočeská univerzita v Plzni

Sociolingvistika je společenským oborem, jenž se snaží popsat vztahy mezi společností a jazykem. Zabývá se jejich vzájemným ovlivňováním a studiem řečového chování určité sociální skupiny nebo celku. Velmi trefně shrnuje definici sociolingvistiky Jiří Kraus tvrdící, že „základní osou sociolingvistiky je vzájemná souvislost struktury jazyka se strukturou společnosti a odtud vyplývající obsahová příbuznost jazykovědy a sociologie“ (1969).

Stejně jako jiné obory, i sociolingvistika používá v rámci svého výzkumu rozličných metod. J. Černý (1996: 399) dodává, že všechny v sobě vždy nesou dvě části. Na jedné straně se jedná o sběr materiálu a na straně druhé o jeho zpracování. Jednu z metod, již často využívá sociolingvistika, představuje metoda dotazníková. Umožňuje dotazovat větší počet respondentů v poměrně krátkém časovém horizontu (Podhorná-Polická, 2007: 217–218).

Během práce na disertačním úkolu, který byl završen v září 2012, jsme právě využili v empirické části dotazníkové metody. Disertační práce se zabývala postavením tronkace jako jednoho ze způsobů zkracování slov v současné francouzštině. Hlavním cílem práce bylo popsat povahu všech slov, která jsou tvořena za pomoci tronkace, povšimnout si jejich charakteristických rysů a zaznamenat zvláštnosti při jejich použití či tvorbě. V poslední fázi práce byly vybrané lexikální jednotky (celkem 38) podrobeny sociolingvistickému průzkumu formou dotazníku, kterého se zúčastnilo 202 respondentů z rozmanité sociologické struktury – všichni však s jednotným geografickým určením Francie. Hlavním úkolem této části bylo zjistit, jaké postavení zaujímá tronkace z pohledu rodilých mluvčích, a to z hlediska samotné znalosti, frekvence použití a percepce dané jednotky.

V rámci tohoto průzkumu jsme se setkali s řadou obtíží, jež byly spojeny především s distribucí dotazníku a jeho vyplňováním. Prvoplánově byla distribuce zamýšlena po elektronické a virtuální komunikaci za využití Skypu. Nakonec však bylo od této varianty opuštěno a zvolena tradiční metoda v terénu.

V příspěvku této konference budou tedy nejdříve představena obecná východiska dotazníkové metody – její úskalí a naopak její klady a výhody, a následně prezentovány konkrétní body námi sestaveného dotazníku s uvedením jednotlivých příkladů výsledků a s upozorněním na problematické body a otázky, jež se vyvstaly během samotného průzkumu.

Zdraví jako prostředek ustavování norem dobrého rodičovství – 1) Příklad rodičů kritických k očkování svých dětí

PhDr. Jaroslava Hasmanová Marháňková Tituly Ph.D., Katedra sociologie, Filosofická fakulta, Západočeská univerzita v Plzni

Česká republika patří v současné době k zemím s povinným systémem očkování, kde je očkování předkládáno jako součást závazku rodičů starat se o zdraví svých dětí (a jejich prostřednictvím rovněž o zdraví celé populace). I přes poměrně neproblematickou akceptaci očkování ze strany biomedicíny a široké veřejnosti i formální sankce ukládané státem se nicméně objevují rodiče, kteří odmítají povinnost nechat své dítě naočkovat. Příspěvek vychází z etnografické studie věnující se postojům k očkování v České republice. V jejím rámci bylo provedeno 22 hloubkových rozhovorů s rodiči, kteří odmítli očkování svých dětí a několik pozorování na besedách a společných setkání rodičů, kteří kriticky vystupují proti praxi povinného očkování. Příspěvek ukazuje, jakým způsobem se skrze přístup k očkování a péči o zdraví svých dětí formují specifické normy „dobrého“ rodičovství. Definice rizika, přístup k biomedicině a důraz na osobní odpovědnost za své zdraví sehrávají klíčovou roli v ustavování těchto norem. Zatímco zastánci očkování představují povinnost nechat své děti očkovat jako samozřejmou součást zodpovědného rodičovství, rodiče kritičtí k očkování naopak svou skepsi a výhrady k očkování představují jako součást převzetí skutečné zodpovědnosti za zdraví svých dětí. Současná kritika očkování a nedůvěra v biomedicínu je tak do výrazné

míry produktem individualizované společnosti, kde se člověk při svém rozhodnutí má spoléhat pouze sám na sebe a sám rovněž za toto rozhodnutí nese odpovědnost. Tyto diskurzy dávají vzniknout novým subjektivitám, jejichž vyjádřením se stávají především tito jednotlivci, kteří disciplinují sami sebe závazkem odpovědnosti, aktivně hledají informace a neustále vyhodnocují rizika. Stávají se i nositeli nových morálních imperativů vznášených k sobě i směrem k ostatním – být rodičem-expertem, informovaným klientem zdravotnického systému, který je vždy skeptický a nikdy ne pasivní. Příspěvek analyzuje normy "dobrého" rodičovství artikulované v rámci debat o povinném očkování dětí v kontextu proměn moderní biopolitiky a charakteru současné individualizované společnosti. Ukazuje, jakým způsobem jednotlivci skrze přístup ke zdraví a zdravotnickým službám vytvářejí představu o sobě jako o zodpovědném rodiči.

Afiliace na grant: "Biologické občanství: formy governance a rezistence vůči biomedicínskému vědění v kontextu České republiky" (Grantová agentura České republiky, grant č.13-18411S)

Využití metody participativního videa při výzkumu současné rodiny

Mgr. Jan Hloušek¹, Mgr. Zuzana Hloušková², Mario Miguel Montez³, ¹Ústav sociální práce, Univerzita Hradec Králové, ²Katedra sociálních, Faculty of Arts University Pardubice, ³College of Education, Polytechnic Institute of Coimbra, Portugal

Aby mohl sociální pracovník lépe porozumět svým klientům, jejich problémům, příčinám vzniku nepříznivé sociální situace či kontextu, který k dané situaci vedl či ji stále podmiňuje, potřebuje znát chápat klienta a jeho život v jeho přirozeném prostředí a vazbách (rodina, komunita apod.). Výzkumník v takovém případě může použít metodu přímého pozorování, ale s tím rizikem, že zkoumané prostředí je narušeno samotnou přítomností výzkumníka, přestává být přirozené a mění chování i názory respondentů. Pokud se navíc jedná o prostředí, které bývá obvykle uzavřené a osobám zvenčí jinak nepřístupné (např. specifické komunity), může být přítomnost výzkumníka zcela neuskutečnitelná. Přesto stojí před sociální prací tyto nové výzvy stále častěji a naléhavěji, zejména v souvislosti s jejím působením v multikulturní společnosti, potýkající se s řadou etnických, generačních i ekonomických konfliktů. Film v současné době znamená pro antropology, kulturní historiky, sociology a i další badatele z humanitních oborů nejen způsob dokumentace kulturních a společenských jevů a procesů, ale vzhledem ke svým jedinečným kvalitám v procesu interpretace slouží i v samotném poznávacím procesu zkoumané reality. Film umožňuje zkoumání s lepším pochopením konkrétních společenských vztahů či stereotypů a zároveň rekonstruuje postavení konkrétního jedince. Toto pojetí vychází z paradigmatu, že fyzická přítomnost člověka ve světě není redukovatelná na znakový systém, ale je souborem neustávajících impulsů, které ovlivňují lidské myšlení a chování i samotné sebeuvědomování si sebe sama. Konstrukt člověka jako sociální bytosti se odvíjí od toho, jak se mění vzájemné postavení aktérů a prvků v rámci světa, který je obklopuje. Film tak skýtá prostor pro nejrůznější symbolizace a formulování myšlenek a postojů, které jsou jinými způsoby reprezentace nesdělitelné. Zároveň však bývá jeho sdělení všeobecně srozumitelné a přispívá k pochopení zobrazovaného problému bez nutnosti jeho racionalizace jazykovými prostředky (např. formou písemného textu). Tento aspekt otvírá cestu k využití filmu jako výzkumné metody v sociální a komunitní práci, založené na principu participace, kdy je vhodné vtáhnout občany už do celého procesu výzkumu (od definování problému, přes sběr dat až po interpretaci). Tento přístup je typický pro tzv. participatory action research, představující intervenční, akčně orientovaný proces, směřující společně s účastníky k sociální změně. Ač se jedná především o participativní techniku, je možné ji po mírné úpravě využít i jako techniku výzkumnou, neboť dovoluje prostřednictvím kamery nahlédnout do prostředí, kam by se výzkumník dostával jen obtížně.

Pro ověření možností využití této techniky jsme využili komunitu českých emigrantů v portugalském Faru, kde jsme se zaměřili na smíšené česko-portugalských rodiny.

Afiliace na grant: Tento článek je výstupem dílčího výzkumu v rámci projektu č. CZ.1.07/2.3.00/20.0209 - vývoj a podpora multidisciplinárního vědeckého výzkumného týmu pro studium současné rodiny na UHK.

Flow fenomén v kontextu výzkumu prožitku hráčů videoher

Mgr. Ondřej Hrabec, Katedra psychologie, Pedagogická fakulta, Univerzita Karlova v Praze

Přestože výzkum digitální zábavy patří k moderní oblasti výzkumu bohaté na inovativní postupy, potenciál užití tradičních kvalitativních metod k uchopení celé řady témat zůstává nezanedbatelný. Následující příspěvek se snaží toto tvrzení obhájit na příkladu autorovy studie vedoucí kritický dialog s původní koncepcí fenoménu flow, kterou poprvé formuloval psycholog Mihaly Csikszentmihalyi v 80. - 90. letech 20. století. Flow patří, nejenom v oblasti videoherního průmyslu, k ustálenému označení optimálního stavu zaujetí aktivitou provázeného specifickými charakteristikami a podmínkami: činnost vyžaduje dovednost, stanovuje jasné cíle a poskytuje přesnou zpětnou vazbu; během stavu dochází k sloučení akce a jejího uvědomění, koncentraci pouze na činnost, pozměnění časového vnímání, pocitu kontroly a ztrátě vědomí self. Od doby svého vzniku se flow uvnitř počítačem mediováných prostředí stalo předmětem celé řady studií, které se však střetly s problémem operacionalizace pojmu z důvodu jeho volné definice. Kritika se také obrací k převažujícímu chápání flow jako univerzálního stavu nezávislého na druhu činnosti, kulturním prostředí a osobnosti aktéra. Autor proto relativizuje původní pojetí teorie flow a za pomoci kvalitativního výzkumu inspirovaného narativní metodologií, který byl provedený rozhovorem s osmi videoherními novináři, usiluje o předložení revidovaného dimenzionálního modelu optimálního prožitku. V něm definuje tři odlišné žánry ztvárnění zkušenosti flow – klimax,ilinx a ludický trans, které lze chápat z hlediska konfigurace deseti nalezených dimenzí flow (interaktivita, kontrola, prožitek moci, instrumentalita, časový modus, distribuce pozornosti, zdroj stimulace, úroveň reflexe, obsaženost, hodnota). Revidovaný model flow autor chápe jako první krok v detailnějším zmapování prožitkové dynamiky během hraní videoher i, s určitými limitacemi, v dalších příbuzných okruzích herních aktivit. Ve výsledku studie ukazuje silnou stránku kvalitativní metodologie v konceptuálním propracování subjektivních fenoménů při elektronickém hraní.

Afiliace na grant: GAUK č. 684112

Zkušenost s halucinogenní rostlinou ayahuaskou v kontextu šamanského rituálu

PhDr. Veronika Kavenská, Ph.D., Mgr. Hana Simonová, Katedra psychologie, Filosofická fakulta, Univerzita Palackého v Olomouci

Výzkum je zaměřen na osoby, které se vydaly do amazonských pralesů užívat přírodní halucinogen ayahuasku v kontextu „šamanského“ rituálu. Tento jev popisovaný antropology od 70. let. 20. stol. jako tzv. „šamanský turismus“ je stále aktuálnější, a to i mezi obyvateli České republiky. Nabídky šamanských rituálů s ayahuaskou slibují duchovní či spirituální rozvoj osobnosti, propojení s přírodou, vyléčení fyzických i psychických problémů, mohou však přinášet i určitá rizika. Naším cílem bylo zmapovat, jakým způsobem ayahuaskový šamanský turismus probíhá – motivaci osob, které tento druh zkušenosti vyhledávají, přínosy, rizika a následnou integraci této neobvyklé zkušenosti. Sběr dat probíhal v ČR a v peruánské Amazonii na místech známých jako centra ayahuaskového šamanského turismu (Tarapoto, Iquitos) formou polostrukturovaných rozhovorů, screeningových dotazníků a zúčastněného pozorování. Získaly jsme výpovědi více než 60 osob, které mají zkušenost s ayahuaskou v kontextu rituálu v pralesech Jižní Ameriky, především pak v Peru. Z rozhovorů vyplývá, že hlavní motivací pro užití ayahuasky je spirituální rozvoj, sebepoznání, zvědavost a touha po dobrodružství, nalezení životního směru, vyléčení psychických problémů či propojení s přírodou. Hlavní přínosy lze zařadit do kategorie osobnostní, psychické, duchovní, somatické a vztahové. Vnímány riziky jsou především výběr důvěryhodného šamana a integrace zkušenosti. Jako negativní zkušenosti byly nejčastěji zmiňovány pocity ohrožení, zkeslené/neúplné informace, potíže s dopravou, krádeže osobních věcí či zdravotní potíže při nedodržení dietních opatření. Většina respondentů považuje zkušenost za bezpečnou a náročné prožitky během ceremonií jsou následně hodnoceny kladně ve smyslu zkvalitnění života.

Afiliace na grant: Výzkum byl hrazen ze dvou výzkumných projektů UP: IGA (SPP:432101021) a FPVČ (SPP: 452100061).

Kvalitatívne a kvantitatívne metódy vo výskume reči detí hovoriacich po slovensky

doc. PaedDr. Jana Kesselová, PhD., prof. PhDr. Daniela Slančová, CSc., Filozofická fakulta, Prešovská univerzita v Prešove

Na Slovensku už viac ako desaťročie prebieha kontinuálny a systematický interdisciplinárny výskum reči detí raného/predškolského veku a reči orientovanej na dieťa, a to pomocou kvalitatívnych, kvantitatívnych a experimentálnych metód. V príspevku predstavíme dve metódy výskumu:

1. možnosti kvalitatívneho výskumu detskej reči

Kvalitatívny výskum vychádza z trimodálneho korpusu, ktorý vytvoril slovenský výskumný tím. Korpus detskej reči spája obrazové a zvukové dáta audiovizuálnych nahrávok s dátami transkriptov (<http://www.laboratorium.detskarec.sk/ukazka.php>). Korpus pozostáva z audiovizuálnych nahrávok komunikácie štyroch detí (1 chlapec a 3 dievčatá vo veku od prvého až piateho mesiaca do 36. mesiaca). Ide o dialóg s dospelými v prirodzenom a deťom dobre známom rodinnom prostredí, v bežných a opakovaných životných situáciách (jedenie, kúpanie, hra, prechádzky, rodinné stretnutia). Nahrávky pravidelne raz mesačne v dĺžke jednej hodiny zabezpečovali rodičia dieťaťa. Na tvorbu transkriptov využívame transkripčný systém CHAT (technika doslovnej a komentovanej transkripcie) v systéme CHILDES (CHILd Language Data Exchange System). Vďaka spojeniu zvuku, obrazu a písaného záznamu dialógu dieťaťa s okolím korpus poskytuje dáta, ktoré nie sú izolované od kontextu. Takto sa rešpektuje situačná podmienenosť porozumenia detského prehovoru a minimalizuje sa chybná interpretácia zo strany vonkajšieho pozorovateľa.

2. možnosti kvantitatívneho výskumu detskej reči

Kvantitatívna metóda sa opiera o schopnosť rodičov poskytnúť spoľahlivé dáta o rečovom vývine svojho dieťaťa. Kvantitatívny výskum vychádza z rodičovskej reflexie vývinu reči:

- a) 653 detí vo veku 8 – 16 mesiacov (323 dievčat, 330 chlapcov);
- b) 1065 detí vo veku 17 – 36 mesiacov (539 dievčat, 526 chlapcov).

Na zber dát bol využitý skrínigový nástroj TEKOS I a II (Test komunikačných schopností: I Slová a gestá, II Slová a vety), ktorý je slovenskou licencovanou verziou medzinárodne používaného testu The MacArthur-Bates Communicative Development Inventory. Rodičia (alebo iní dieťaťu blízki ľudia) poskytujú informácie o rečovom vývine na základe pozorovania rečovej aktivity dieťaťa v jeho prirodzenej interakcii s okolím. Ponúknutý súbor jazykových prvkov v teste rodičia označujú výberom z možností podľa aktuálnej komunikačnej schopnosti dieťaťa (dieťa: rozumie a hovorí, rozumie, nerozumie).

V tretej časti objasníme stupeň kompatibility výsledkov získaných uvedenými dvoma komplementárnymi prístupmi a dosiahnuté výsledky výberovo ilustrujeme na príklade vzťahu gramatiky a pragmatiky v osvojovaní si zámen 1. a 2. osoby (ja/ty, my/vy; môj/tvoj, náš/váš, svoj/nie svoj), ktorých vývin reflektuje sebauvedomovanie si dieťaťa i zárodok formovania protikladu ja verzus iní, vlastný verzus cudzí.

Afiliace na grant: VEGA 1/0129/12, Modelovanie rečového vývinu slovensky hovoriacich detí v ranom veku

Papier a pero alebo počítač?

Mgr. Silvia Malatinská, Katedra školskej pedagogiky, Pedagogická fakulta, Trnavská univerzita

V nastupujúcej „informačnej spoločnosti“ sa mení nielen úloha vzdelávania ale aj jeho postavenie. Práve informačné technológie a ich využitie nám prinášajú možnosť, ako dosiahnuť požadované zmeny. Postupne sa mení cieľ vyučovania a učenia, mení sa nielen úloha učiteľa ale aj študenta, mení sa obsah vyučovania a aj samotná organizácia vzdelávania. Je len na nás, ako túto zmenu prijmeme. Či ju prijmeme ako dogmu a podriadime jej celý

vyučovací proces, alebo ju rezolútne zamietneme. Medzi týmito dvoma extrémami však existuje široké spektrum možností, ako využiť, ale pritom nezneužiť, nástup moderných informačno-komunikačných technológií v prospech efektívnosti vyučovania. V príspevku prinášame ukážky nami vytváraných elektronických kurzov z matematiky pre žiakov základných škôl a prvých 4 ročníkov osemročných gymnázií, ktoré vznikli aj vďaka podpore projektu KEGA 010UMB-4/2011. Súčasťou týchto elektronických kurzov sú aj interaktívne prvky slúžiace na precvičenie daného učiva. Práve z nich vám prinášame niekoľko ukážok. Prednosťou týchto úloh je najmä ich názornosť, jednoduchosť, časová úspora a tak celkovo vyššia efektívnosť pri vyučovaní matematiky. V príspevku prinášame ukážkové úlohy na odhad percent, zafarbenie danej časti obsahu štvorca, určenie počtu percent či dopĺňovanie čísel do najjednoduchšej lineárnej rovnice. Tieto ukážky sú názornými príkladmi, kedy môže počítač pri výučbe skutočne pomôcť. A to nielen už spomínaným šetrením času, ale aj širokou variabilitou ponúkaných príkladov. Myslíme si, že počítač by mal byť vo vyučovaní používaný s mierou. Pretože presýtenie vyučovania matematiky počítačom nie je správnu voľbou, avšak existujú príklady, situácie, otázky, kedy môže byť vhodným doplnkom vyučovania. Dokáže žiakov zaujať, vzbudiť ich záujem a je vhodnou voľbou pri motivácii do práce.

Pozice začínajúceho asistenta ve vedení kurzů dialogického jednání

Mgr. Magdalena Marková, Katedra pedagogiky a psychologie, Pedagogická fakulta, Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

V tomto článku budeme srovnávat sebereflexe a videozáznamy z předmětu „Rozvoj osobnosti dramatickou improvizací“, který si mohou zapsat studenti pedagogických i nepedagogických oborů Jihočeské univerzity. Rozsah kurzu je jednosemestrální, tj. zhruba 12 hodin experimentální výuky. Experimentální výukou myslíme dialogické jednání s vnitřním partnerem, fenomén objevený prof. Ivanem Vyskočillem, ve kterém jde o hledání dialogu se sebou samým, se svými vnitřními partnery, ve veřejné samotě (Stanislavskij) a následné zkoušení a objevování prostoru s těmito partnery. Žádný z účastníků kurzu neměl na začátku semestru zkušenost s dialogickým jednáním. Každý student píše na konci semestru sebereflexi, v níž se pokouší reflektovat, co mu dialogické jednání dalo, potažmo vzalo. Také se pořizují dva videozáznamy, první na první hodině, druhý na konci kurzu, jejichž cílem je upozornit na dosažený pokrok studenta během semestru.

Kritériem pro výše zmíněnou komparaci budou odlišní asistenti, přičemž největší důraz bude kladen na dosavadní praxi v asistování. Srovnávány budou materiály, které nasbíral MgA. Stanislav Suda Ph.D. (14 let praxe), Mgr. Josef Nota (5 let praxe) a Mgr. Magdalena Marková (1,5 semestru praxe). Hlavními tématy, která budeme sledovat, budou pocity studu, uvolnění, reflektování vnitřních partnerů, hodnocení hodin v rámci atmosféry, asistenta a smyslu dialogického jednání. Také se zaměříme na absenci témat, která se objevují v sebereflexích a videozáznamech u asistentů s delší praxí a nejsou přítomny v materiálech začínajícího asistenta, popřípadě naopak. Budeme používat metodu kódování jak pro psané sebereflexe, tak pro analýzu videozáznamů.

Dále bude v článku zmíněna subjektivní zkušenost začínajícího asistenta, s pokusem analyzovat vzniklé otázky a problémy spojené s nedostatkem praxe.

Afiliace na grant: GAJU

Premostovanie rozdielov pri meraní implicitných a explicitných motívov

Mgr. Martin Martinkovič, Fakulta sociálnych a ekonomických vied, Univerzita Komenského Bratislava

V súčasnosti existuje niekoľko spôsobov merania troch základných motívov založených na prakticko-teoretických východiskách podľa D. McClellanda. Jedná sa o meranie motívu moci (motív reprezentuje potrebu mať vplyv na druhých ľudí), motívu afiliácie (jedná sa o potrebu vytvárať a rozvíjať pozitívne vzťahy s druhými) a motívu výkonu (motív charakterizuje potreba robiť veci lepšie a efektívnejšie). Aj napriek pomerne intenzívnemu výskumu v tejto oblasti (Winter, Atkinson, Schultheiss, Smith a ďalší) ostáva veľa otázok v pochopení rozdielov medzi

implicitnými a explicitnými motívy. Freudiánsky prístup nevedomej, tzv. implicitnej motivácie ponúka možnosť, že rôzne prejavy správania môžu vychádzať zo spoločného motívu. Na základe tejto úvahy boli vytvorené viaceré nástroje (TAT, PSE, PSE-Q, MMG, IAT, OMT, MSM), ktoré slúžia rôznym účelom. Najčastejšie sa používajú dva prístupy: 1) priamy, ktorý predstavuje meranie prostredníctvom dotazníkov a 2) nepriamy spôsob merania prostredníctvom projektívnych techník. Už pomerne bežne sa používa administrácia PSE prostredníctvom počítača. Aj keď takýto spôsob neeliminuje všetky náklady a vstupy (stále musia participanti písať príbehy a výskumník ich musí stále kódovať) prináša prínos v tom, že výskum sa môže realizovať mimo laboratória a s väčšími výskumnými vzorkami. Napriek tomu administrácia prostredníctvom počítača, špeciálne prostredníctvom internetu otvára otázku dostatočnej experimentálnej kontroly výskumníka nad testovaním a pod. Prostredníctvom viacerých štúdií sa budeme snažiť overiť rozdiely vo validite a reliabilite nástrojov administrovaných priamo výskumníkom a na druhej strane nástrojov administrovaných prostredníctvom internetu. Respondentov výskumu tvorí výskumná vzorka záujemcov, ktorí absolvujú rozvojovo-motivačne kurzy. Merania sa budú realizovať pred a po kurze a potom následne s dostatočným časovým odstupom. Testovacia batéria pozostáva z Picture story excersice (PSE), Multimotivačnej mriežky (MMG) a z Dotazníka výkonovej motivácie (LMI). Cieľom našej štúdie bude snaha prepojiť vedomý a nevedomý systém motívov a načrtnúť tak rámec pre hlbšie pochopenie týchto rozdielnych motivačných systémov.

Afiliace na grant: Príspevok vznikol v rámci grantu VEGA1/0547/12

Paradoxy experimentální objektivizace pohybových poruch

MUDr. Mgr. Marcela Míková, Ph.D., Katedra klinických a preklinických oborů, Zdravotně sociální fakulta, Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

„EBP“ požadavky súčasnej medicíny spolu s rozvojom prístrojových možností se nevyhnuly ani fyzioterapii. Fyzioterapie zabývajúci sa diagnostikou, liečbou a prevenciou pohybových poruch je historicky spíše empirický obor a vedeckou disciplínou pro fyzioterapii je tak veda o pohybu – kineziologie. Diskutabilními a diskutovanými výskumnými požadavky v kineziologii jsou četné, např. problémy s vytvářením kontrolních skupin, problém „normy“, určitého „standardního“ pohybového chování, „ideálního“ držení těla atd. V experimentech navíc adekvátní použití prístrojových možností.

Problém objektivní detekce pohybových poruch, resp. pohybu a jeho změny, je do značné míry ovlivněn složitostí funkce pohybové kontroly, představující určitý biokybernetický systém. Role limbického systému jako iniciátoru vzniku pohybu spolu s biomechanickou redundancí muskuloskeletálního systému činí každý normální pohyb jedinečným v záměru i provedení, přičemž ne všechna řešení mají stejnou fyziologickou hodnotu. Snížení výběru z možných provedení účelného pohybu v rámci anatomických možností se děje za různých patologických stavů resp. i funkčních poruch. Tato určitá omezenost činí pohyb méně variabilním, méně předvídatelným, méně koordinovaným, méně ekonomickým. Intraindividuální pohybová variabilita je tak žádoucím projevem pohybového zdraví.

Klinická diagnostika ve fyzioterapii je do značné míry založená na subjektivním vyhodnocení zrakových a palpačních vjemů, analýze a schopnosti dedukce fyzioterapeutů. Objektivní testy či škály postihují vždy jen některý aspekt pohybové poruchy; stejně jako mnohé experimentální metody. Kineziologicky nejakceptovatelnější v současné době se jeví využití funkční magnetické rezonance (event. PET), přístupnější aplikační možnosti nabízí vícekanálová povrchová elektromyografie spolu s kinematickou a dynamickou analýzou pohybu.

Česká fyzioterapie je unikátní nejen v množství světově významných osobností, ale také v možnostech a schopnostech kombinace použitých kinezioterapeutických metod a v kreativitě fyzioterapeutů a téměř v absenci konkrétních obecně dodržovaných standardů. Osobnostní charakteristiky každého fyzioterapeuta, alterující minimálně motivaci a míru ochoty spolupráce klientů, ztěžují primárně nereliabilní situaci ještě více.

Příkladem až někdy absurdního využití experimentálních metod je měření „posturální stability“ na silových plošinách různého typu. Metoda patří mezi dynamické vyšetřovací metody a nazývá se nejčastěji posturografie (stabilometrie, stabilografie). V nejrůznějších systémech nabízí měření určitých testů, v těch modernějších zpracováních i terapeutické moduly. Byly provedeny četné studie zjišťující validitu, reliabilitu metody a tyto systémy navrženy především na použití v klinickém typu výzkumu. Kazuisticky lze poukázat na paradoxní výsledky některých měření, kdy pacienti s vysokou mírou disability (např. po cévní mozkové příhodě) dosahovali ve standardních měřeních nejlepších výsledků apod. Na druhé straně velice zajímavými jsou příklady možností detekce intraindividuální variability proměnných v čase a také interindividuální variability, která byla zaznamenána při typických balančních reakcích a mohla by sloužit s určitou mírou nadsázky jako posturografická „daktyloskopie“.

Pro objektivizaci pohybu, pro „vědu ve fyzioterapii“, je naprosto zásadní výběr použité metody a měřené komponenty pohybové funkce. Výzkum ve fyzioterapii je historicky sice poměrně mladou záležitostí, nicméně momentální nespořádanou a nepřehlednou situaci lze vystihnout parafrází na citát G.Galilea: Snažíme se měřit všechno, co je měřitelné, a někdy i nesmyslně se snažíme učinit měřitelným to, co měřitelné není....

Afiliace na grant: FRVŠ 578/2013

Stimulační PC program MENTIO a rozvoj řečové komunikace dětí - hodnota souboru porovnávaných případových studií

PhDr. Lenka Neubauerová, Bc. Michaela Filounková, Bc. Adéla Pospíšilová, Bc. Iveta Vaňková, Bc. Andrea Nohejlová, doc. PaedDr. Karel Neubauer, Katedra speciální pedagogiky, Pedagogická fakulta, Univerzita Hradec Králové, Katedra speciální pedagogiky, oddělení poruch komunikace, Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, Klinická logopedie, fakultní pracoviště PdF UHK, Hradec Králové

Cílem příspěvku je poukázat na hodnotu, provedení a limity výzkumného šetření, prováděného formou zacíleného porovnávání souboru případových studií, vázaných na program individuálních terapeutických sezení, stimulujících rozvoj řečové komunikace u dětí s postižením psychomotorického vývoje. Prezentovaný program využívá soubor specializovaných počítačových programů MENTIO, originálně vytvořenou řadu modulů pro rozvoj či obnovování kognitivních, jazykových, percepčních i motorických schopností. Přes primární zaměření programů MENTIO na skupinu dospělých osob se získanými poruchami, především afázií, nacházejí nyní velmi široké uplatnění u dětské populace. Dlouhodobý rozvoj modulů programu, který po více než deset let vychází z požadavků především odborníků z logopedické praxe, poskytuje užití programu široké pole působnosti. Ojedinelá koncepce tohoto souboru programů si zaslouží pozornost odborné veřejnosti. Studie při snaze o zhodnocení praktického přínosu takto orientované terapeutické intervence ovšem naráží na řadu obtíží, především z hlediska nesmírné pracnosti, limitované validity dosažených výsledků a také na hledání vhodného zacílení prováděných případových studií.

Pedagogická kondice v průpravném vzdělávání budoucích učitelů

Mgr. Josef Nota, Katedra pedagogiky a psychologie, Pedagogická fakulta, Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Východiskem pro výzkum je v současné době zdůrazňování osobnostního typu studia, které je zaměřeno na vlastní aktivitu subjektu a kultivaci jeho sebereflexe.

Dialogickým jednáním procházejí studenti JU v rámci přípravného vzdělávání pro budoucí pedagogickou profesi. Zkoušející aktér v této experimentální výuce vstupuje s minimem instrukcí do prostoru před ostatní studenty (diváky). Smyslem těchto experimentů je, aby student učitelství hledal v sobě samém potřebnou kondici k veřejnému vystoupení (vydržel být vnímavý pod tlakem pozornosti, pocítil vlastní tělové impulzy, učil se dialogu sám se sebou). Student objevuje vlastní činností nepoznané možnosti vlastního výrazu, zapojení těla a hlasu,

poznává oscilaci, výměnu zpětné vazby mezi vnitřními partnery. Učí se tak v této disciplíně zmiňovanému fenoménu v otevřené situaci. Sebereflektující výpovědi jsou zde samozřejmou součástí studia. Trvalou konfrontací s původním zadáním je student vybízen k novým autoregulačním vlastního projevu.

Na základě zážitku z dialogického jednání studenti tvoří písemné sebereflexe - jsou požadovány nedirektivně zpravidla 2x během semestru a nemají předem připravenou strukturu. Jejich forma a rozsah sdělení je autorskou invencí studentů. Z odevzdávaných sebereflexí lze usuzovat na to, jak subjekt tento způsob studia vnímá. Náš příspěvek se zaměřuje na výpovědi studentů Jihočeské univerzity. Záměrem je nalézání některých společných znaků, které tyto studentské sebereflexe charakterizují.

Literární a psychologická specifika folklorních pohádek

PhDr. Eva Pecha Šimotová, Pedagogická fakulta, Univerzita Karlova v Praze

Můj teoretický výzkum shrnuje současné poznatky o literárních a psychologických aspektech pohádek a poskytuje komparaci výkladů některých z nich. Pracovala jsem pouze s pohádkami folklorními, které jsou specifickým žánrem. Ve výzkumu se jednalo především o práci s literaturou (jak tou pohádkovou, tak odbornou). Základní rámec mi poskytla především teorie Bruna Bettelheima a dalších převážně psychoanalyticky orientovaných autorů. Výzkum je věnován analýze charakteristických rysů folklorních pohádek. Z hlediska literárního můžeme najít mnoho opakujících se motivů v podobě typických výroků, či formulí. Veškeré tyto jevy podporují univerzálnost příběhů. Ta se odráží v blíže neurčeném místě a čase děje a zároveň v jednoznačné polaritě často bezejmenných postav. Stejně tak můžeme nalézt i shodné psychologické momenty a tematiku. Folklorní pohádky často zachycují vývoj jedince od raných stadií po dosažení integrity osobnosti. Jejich principy slouží ke snadnější identifikaci dětí s hrdiny příběhů a napomáhají k řešení specifických vývojových krizí a k dosažení autonomie a integrity jedince. Pracují se symboly na nevědomé úrovni a poskytují tak dítěti bezpečný prostor, kde si může na poli fantazie odžít veškeré pocity, které jsou jinak ve společnosti nepřijatelné, až tabuizované.

Ráda bych tedy představila tyto literární a na ně nasedající psychologické aspekty, které jsou styčným bodem všech folklorních pohádkových příběhů, a ukázala jejich příklady v konkrétních textech. Pomocí nich bych pak prezentovala význam těchto aspektů pro děti, pro jejich budoucí „zdravý“ vývoj a kvalitní rozvoj osobnosti. Tím už se dostáváme na pole interpretací, které odkazují k latentnímu obsahu příběhů a k nevědomé úrovni prožívání našich „zakázaných“ fantazií. Prezentace by tedy měla být zaměřena na skrytý význam pohádek, který pomáhá strukturovat skutečnost a hledat řešení vývojových krizí a který je podporován formální i obsahovou stránkou textů.

Afiliace na grant: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta

Ako skúmať virtuálne prostredia?

Mgr. Magda Petrjánošová, PhD., Ústav výskumu sociálnej komunikácie SAV, Bratislava

Najrôznejšie virtuálne prostredia sú dnes už pre väčšinu z nás také bežné, že sú len ďalším sociálnym „priestorom“ interakcie, bez toho, aby sme veľmi rozmýšľali nad dichotómiou reálny-virtuálny, ktorá bola taká zaujímavá okolo roku 2000 a skôr. Čo je však iné, nebežné, keď chceme takéto prostredia a konanie ľudí v nich skúmať? Výskumu online prostredí sa venujem už viac ako desať rokov, ale s trendami masovosti a neanonymnosti sa toho v posledných rokoch veľa zmenilo. V aktuálnom výskumnom projekte o občianskom aktivizme s využitím nových médií som takto narazila na staronové dilemy: Ako zmysluplne skúmať virtuálne komunity? A úplne reálne, susedské komunity, organizované a fungujúce len vďaka virtuálnemu Facebook-u? Akými nástrojmi analyzovať multimediálne mnohoautorské texty online? Je interview online, cez Skype alebo cez písomný chat, rovnocenné s interview tvárou v tvár? Ako presne vyzerá zúčastnené pozorovanie, keď sa „zúčastňujem“ cez obrazovku svojho počítača? Príspevok ponúka prvé skúsenosti z praxe z ešte prebiehajúceho výskumu.

Jednodetnosť: pre a proti

Mgr. Miroslav Popper, PhD., Ústav výskumu sociálnej komunikácie, SAV, Bratislava

V príspevku sú analyzované vybrané dáta týkajúce sa protichodných názorov na optimálny počet detí v súčasnej rodine v kontexte existenčnej neistoty. Údaje boli získané v rámci širšieho kvalitatívneho výskumu zameraného na rodičovstvo a reprodukciu. Vzorka pozostáva z 18ich fókusových skupín, ktoré sa uskutočnili v troch regiónoch Slovenska – západnom strednom a východnom. V každom regióne prebehlo šesť fókusových diskusií, z ktorých tri sa realizovali s ekonomicky lepšie a tri s ekonomicky horšie situovanými rodičmi. V rovnakom pomere sa skupiny delili aj podľa počtu detí (polovica jednodetných a polovica dvojdetných skupín). V jednotlivých fókusových skupinách bolo takmer vždy rovnomerné zastúpenie mužov a žien. Výsledky poukazujú na to, že rodičia s jedným dieťaťom sú rodičmi s dvoma deťmi pomerne schematicky kritizovaní kvôli mamonu, materializmu a kariérizmu, ako aj sebeckosti a nezodpovednosti. Jednodetní rodičia však uvádzajú pestrejšiu škálu dôvodov, pre ktoré majú len jedno dieťa. Medzi nimi dominujú neistota na trhu práce, strach z prepustenia, nedostatok financií na splácanie hypoték a tiež snaha udržať si určitý životný štandard. Ženy medzi dôvody jednodetnosti zaraďujú aj nízku dôveru voči svojim mužom, či strach po sklamaní s partnermi, snahu vyrovnáť sa v práci mužom a ubíjajúci stereotyp na rodičovskej dovolenke, z ktorého sa už po odrastení prvého dieťaťa vymanili a nechcú ho znovu zažívať. Vo všeobecnosti jednodetní rodičia nemajú pocit, že sú sebeckí, ale naopak, považujú svoje rozhodnutie za zodpovedné vzhľadom na súčasnú situáciu charakterizovanú vysokou mierou nezamestnanosti. Jednodetnosť zároveň súvisí aj s odkladom rodičovstva do neskoršieho veku, čo má neraz za následok aj rozličné zdravotné dôvody jednodetnosti, či nemožnosť splodiť ďalšie dieťa.

Afiliace na grant: APVV-0604-10 Udržateľná reprodukcia na Slovensku: psycho-sociálne skúmanie

Když metody selžou: reflexe k výzkumu marginálních a skrytých populací

PhDr. Michal Růžička, Ph.D., Katedra sociologie, Filozofická fakulta, Západočeská univerzita v Plzni

Historická epistemologie má schopnost ukázat, že vědecké metody mají nejen svoji vlastní historii, ale i konkrétní sociální původ. Přesto jsou vědecké metody považovány za objektivní, tj. sociálně (kulturně, genderově a třídně) neutrální nástroje sběru a analýzy dat. "Selhání" metody pak má být tendenci chápáno jako "selhání" na straně badatele: ať již v podobě nedostatku jeho zkušeností, nebo v podobě nevhodně zvolené a necitlivě aplikované metody. Cílem příspěvku je ukázat, že existuje ještě další možnost, která dosud nebyla v metodologické literatuře zpracována: totiž že vědecké metody mohou selhávat právě proto, že jsou aplikovány "správně" a "bezchybně." Příspěvek těží z autorovy více než desetileté praxe etnografického výzkumu s marginálními a skrytými populacemi žijícími na sociální a ekonomické periférii většinových společností. Marginální lidé, vyloučení z plné participace na zdrojích jinak ve společnosti běžně dostupných, si vytvářejí alternativní strategie a neformální taktiky, jak své nevýhodné postavení ve společnosti kompenzovat. Sem patří, krom jiného, umění "stát se neviditelným", resp. umění vytvářet věrohodný dojem v očích většinové společnosti a zástupců státních institucí vykonávajících sociální kontrolu. Tyto nativní "metody", strategie a taktiky nejsou vlastností či esencí marginálních skupin, nýbrž jsou aspektem jejich sociálního a ekonomického vztahu s dominantní společností a státními institucemi; jejich cílem pak je zrak a pozornost těchto dozorujících a trestajících aktérů odklonit, modifikovat či ovlivnit pozitivním směrem. Mezi konkrétní efekty sociálního vztahu mezi zkoumajícím (tj. členem dominantní společnosti, resp. státních institucí) a zkoumaným (tj. marginální osobou na okraji) pak může patřit "selhání metody", které se projeví buď tím, že metoda produkuje nevalidní data, nebo se samotná její aplikace stane nemožnou nemožnou. Selhání metody by tak v těchto případech nemělo být chápáno jako nedostatečnost na straně výzkumníka, nýbrž jako výsledek úspěšné rezistence vůči tomu být podroben vědění, resp. kontrole prostřednictvím metody, ze strany příslušníka dominantní společnosti. Autor bude své argumenty opírat nejen o svoji vlastní zkušenost, nýbrž o zkušenost jiných etnografů i těch, kteří preferují aplikovat statistické metody sběru a analýzy dat.

Afiliace na grant: GAČR P404/12/P024

Praxe počítačové administrace sociometricko-ratingového dotazníku ve školách

Mgr. Radovan Slavík, Katedra psychologie, Pedagogická fakulta, Univerzita Karlova v Praze

Příspěvek vychází z dat získaných v rámci psychologické praxe v pedagogicko-psychologické poradně (PPP) a zaměřuje se na klady, zápory a limity využití počítačového vyhodnocení Hrabalova sociometricko-ratingového dotazníku (SO-RA-D).

Mezi základní činnosti PPP patří diagnostika sociálního klimatu třídních kolektivů, a to na popud školy či zákonných zástupců žáků/studentů (případně samotných zletilých studentů). Cílem takovéto diagnostiky je získat vhled do struktury a dynamiky daného třídního kolektivu, přičemž tyto údaje mohou posloužit jednak k následné práci s tímto kolektivem, jednak k individuální poradenské či terapeutické práci s konkrétním jednotlivcem či jednotlivci. V důsledku je takto možné dosáhnout např. pozitivního ovlivnění vztahů v kolektivu, předcházení či zmírnění projevů šikany, začlenění sociálně izolovaných jedinců etc.

K diagnostice třídního kolektivu je možné využít různých psychodiagnostických nástrojů vycházejících z klasické sociometrie, přičemž se tyto nástroje vzájemně odlišují formou a obsahem výstupů či způsobem administrace. Volba toho kterého nástroje je ovlivněna velikostí kolektivu i jeho věkovým složením, avšak často také osobními preferencemi a/nebo zkušenostmi daného psychologa.

Jednou z obsahově nejsytějších, avšak na vyhodnocení nejnáročnějších metod je Hrabalův sociometricko-ratingový dotazník (SO-RA-D). Jeho využití přináší (oproti jiným nástrojům) různé výhody – umožňuje analyzovat údaje z hlediska skupiny i jednotlivých členů, přináší náhled na pozici každého jedince ve skupině dle dvou aspektů (sympatie a vliv) a umožňuje prostřednictvím možnosti slovního hodnocení získat nejen kvantitativní, ale také kvalitativní údaje o vzájemných vztazích ve skupině. Výstupem pak mohou být různé číselné sociometrické indexy (oblíba, vliv, náklonnost, ovlivnitelnost), pořadí jednotlivců dle těchto indexů, sociogramy či individuální inventáře slovního hodnocení. Nevýhodou je pak (i přes relativně snadné zadání) časově velmi náročná administrace, která, je-li prováděna pečlivě, může u kolektivu o velikosti 20 členů trvat až několik hodin.

V příspěvku se zaměřuji na porovnání několika oblastí, v nichž se odlišuje „klasická“ administrace SO-RA-D (tj. administrace tužka – papír) a administrace prostřednictvím počítačového programu (konkrétně webové aplikace www.sociometrie.cz), a to v následujících oblastech: (a) nezbytné technické a prostorové vybavení (jakým vybavením a jakými prostory je nezbytné disponovat při zadávání a vyhodnocování testu a jak jsou tyto možnosti dosažitelné v rámci školy); (b) časová náročnost zadávání; (c) časová náročnost vyhodnocení; (d) kvalita sebraných dat (především z hlediska délky a obsahové bohatosti slovního hodnocení); (e) možná úskalí, s nimiž se administrátor může potýkat (např. počítačová gramotnost probandů, čitelnost jejich rukou psaného písemného projevu, možnosti tvorby sociogramů etc.). U bodů (d) a (e) uvádím také rozdíly mezi žáky ZŠ a studenty SŠ.

Zdraví jako prostředek ustavování norem dobrého rodičovství – 2) Příklad asistované reprodukce

Mgr. Lenka Slepíčková, Ph.D., Institut pro výzkum reprodukce a integrace společnosti, Fakulta sociálních studií, Masarykova univerzita v Brně

Kontinuální péče o zdraví ve smyslu monitorování ukazatelů zdraví, preventivní intervence v případě zjištění rizikových faktorů (včetně faktorů na úrovni genů a dispozic k nemocem), udržování patřičného životního stylu a aktivní rozhodování se v oblasti konzumu lékařských služeb je jedním z prostředků formování subjektivity jedince v pozdně moderních společnostech. Oblast reprodukčního zdraví není výjimkou, naopak, zodpovědnost za „zdraví“ se zde nevztahuje jen k jedinci, ale také k nenarozenému dítěti a ke společenskému zájmu – zájmu na kvantitě i kvalitě populace.

V příspěvku vycházím z výzkumu lékařských profesionálů pracujících v oblasti asistované reprodukce (16 hloubkových rozhovorů s lékaři a lékařkami), abych zjistila, jakým způsobem se skrže zdraví, v tomto případě zdraví

reprodukční, formuje norma dobrého rodičovství. Dosavadní analýza ukazuje, že zodpovědnost v oblasti reprodukčního zdraví je vyjadřována především skrze konzum zdravotních služeb – ten, kdo stav svého reprodukčního zdraví s pomocí medicíny monitoruje, projevuje o něj uvědomělý zájem a využívá k jeho udržování medicínu (například skrze preventivní zjišťování vaječnickové rezervy u žen či plodnosti u mužů, případně skrze preventivní konzervaci zárodečných buněk pro budoucí použití), je považován za dostatečně zodpovědného jedince, který může být za své chování pozitivně sankcionován poskytnutím výhod v oblasti léčby neplodnosti (např. navýšení počtu pojišťovnou hrazených zákroků IVF). Dobrým rodičem je tedy ten, kdo své reprodukční schopnosti vystavuje medicínské intervenci a je oddaným a poslušným pacientem v interakci s lékařskými profesionály. Tato definice má výrazný genderový rozměr – jsou to především ženy-pacientky, které jsou v souvislosti s reprodukčním zdravím a léčbou neplodnosti v kontaktu s lékaři, a jejichž přílišná (v podobě podléhání emocím) či nedostatečná (v podobě nadměrné racionality) ženskost brání lékařům úspěšně dokončit jejich fertilizační misi. Zároveň se ocitá v rozporu s předpokládanou autonomií pacienta – klienta a konzumenta medicínských servisů v pozdně moderní společnosti.

Afiliace na grant: GAČR 0331

Postulát adekvátnosti a důvěryhodnost v kvalitativním sociálně-vědním výzkumu

PhDr. Martin Smutek, Ph.D., Ústav sociální práce, Univerzita Hradec Králové

Stať si klade za cíl rozbor fenomenologicky orientovaného a konstruktivistického přístupu k sociálně-vědnímu zkoumání, který postuluje potřebu „adekvátnosti“ výzkumných aktivit a snaží se dojít k alternativním kritériím k posuzování kvality kvalitativního výzkumu (alternativním k tradičním pojmům jako je validita a reliabilita), které lze nalézt v soudobé literatuře o kvalitativním sociálně-vědním výzkumu. Text staví v první řadě na práci Alfréda Schütze (1899-1959) a jeho postulátech adekvátnosti, subjektivní interpretace a logické konzistence, které lze považovat za abecedu sociálních věd.

Argumentaci uvedenou v tomto textu by bylo možné shrnout tak, že skutečně základním pojmem pro naši schopnost porozumění realitě by zřejmě neměla být „objektivita“, nýbrž „intersubjektivita“. Naše porozumění situaci jiného člověka se váže na teoretická východiska výzkumníka (zkušenostní sedimenty - individuální zásoba vědění) a k zajištění vědeckosti přístupu v rámci interpretativního paradigmatu a k zabránění „neadekvátních“ přenosů subjektivního předporozumění situaci vědcem tak mohou posloužit zmíněné Schützovy postuláty. Celkové shrnutí argumentace uvedené v tomto textu by tedy mohlo znít: Sociální vědec je (1) „cizincem“ ve zkoumaném světě; (2) když má zkoumat „jinou kulturu“ (sociální prostředí, ve kterém nevyrůstal...), musí splnit kritérium (postulát) adekvátnosti, tedy jeho interpretace reality musí být srozumitelná těm, o kterých je řeč; (3) validizací samotnými objekty výzkumu je dosaženo tzv. důvěryhodnosti (credibility) kvalitativního výzkumu a za přispění dalších kritérií kvality (přenositelnosti, spolehlivosti a potvrditelnosti) může být dosaženo i „celkové důvěryhodnosti“ (trustworthiness) kvalitativního výzkumu.

Afiliace na grant: Tento text byl podpořen grantem ESF (CZ.1.07/2.3.00/20.0209) Rozvoj a podpora multidisciplinárního vědecko výzkumného týmu pro studium současné rodiny na UHK (RODINA-UHK)

Člověk jako stroj. Taylorismus jako příklad "zvědečnění" řízení člověka

PhDr. Radek Soběhart, Ph.D., Katedra politologie a humanitních studií, Metropolitní univerzita o. p. s., Praha

Příspěvek se bude zabývat historickými kořeny moderního managementu a řízení lidských zdrojů na přelomu 19. a 20. století, které spojeno především se jménem F. W. Taylora. Taylor se snažil aplikovat kvantitativní metody na řízení lidských zdrojů. Člověk byl chápán jako racionální "součástka" moderní společnosti, kterou lze dlouhodobě

plánovat, řídit a usměrňovat. Na základě jeho děl, které měly velký ohlas i v českých zemích, se začalo intenzivně diskutovat o tzv. zvědečtění sociální, zejména v podobě řízení a organizaci práce, vytváření pracovních podmínek, tovární způsob výroby, plánování a tzv. expertní politika. V závěru příspěvku bude prostor věnován také budoucnosti tohoto konceptu v komparaci s dalším klasickým přístupem, tzv. fordismem.

Objevování hlasu

Mgr. Pavla Sovová, Ph.D., Katedra pedagogiky, Pedagogická fakulta, Západočeská univerzita v Plzni

Autorka stručně představí obor hlasové pedagogiky, její možnosti a význam. Hlas je v současnosti v pozornosti nejen uměleckých oborů (hudba, dramatické umění), ale i je "zajímavý" pro psychologii, psychoterapii atd.

Těžištěm příspěvku bude popis možného vývoje v situaci hlasové edukace v dospělosti. Důležitými dimenzemi je vnímání vlastního hlasového projevu a otevřenost k hledání nových možností hlasotvorby. Klíčovým momentem bývá "pocit nového hlasu", ke kterému dochází na základě aktivace dechu, těla i psychiky adepta. Podklady k případovým studiím tvoří výpovědi zúčastněných partnerů, ale také videonahrávky.

Internet a společenské a humanitní vědy

Doc. PhDr. František Stellner, Ph.D., Vysoká škola technická a ekonomická v Českých Budějovicích, Katedra ekonomiky a managementu

Příspěvek se bude zabývat, zda došlo ke kvalitativní proměně společenských a humanitních věd vlivem využívání internetu, do jaké míry usnadňuje internet tvůrčí činnost, zda se proměnila ediční praxe a jaké klíčové problémy vědci čelí při využívání internetových zdrojů. Zaměří se na problematiku fulltextových zdrojů, budoucnost tištěných zdrojů, míru digitalizace pramenů a odborné literatury, přípravu mladých odborníků v rámci různých úvodů (proseminářů) do jednotlivých vědních disciplín a generační střet, který se projevuje přístupem k informačním technologiím. Především jde o přístup k heuristice, o získávání bibliografických údajů z dostupných online databází, o stahování potřebné fulltextů a faktografických dat v internetových zdrojích, o využívání počítačů v editaci vědeckých textů. Metodou sondy se pokusí odpovědět na otázky, zda po masovém rozšíření internetu došlo k všeobecnému zestručnění odborných prací nebo zda naopak se rozsah prací zvětšil, dále zda se v humanitních vědách také významným způsobem rozšířily elektronické časopisy a databáze. Pokusí se zodpovědět, zda se v prostředí tzv. společnosti znalostí společenské a humanitní vědy staly globálně soutěživými, nebo zůstaly omezeny ve svých aktivitách a tématech. Bude se věnovat též problémům, které přineslo hodnocení vědy a výzkumu založené na impakt faktorech pro humanitní vědy. Mnoho klíčových výsledků v humanitních vědách je totiž publikováno v knihách, pro které žádné impakt faktory stanovovány nejsou, a ani pro výpočty impakt faktorů časopisů nejsou brány v úvahu citace v knihách. Navíc impakt faktory nejsou v rámci společenských a humanitních věd firmou Thomson Reuters, stanovovány ani pro časopisy. Panuje přesvědčení, že v případě humanitních věd nemají rozumnou vypovídající schopnost. Soustředí se na historické a ekonomické vědy v České republice.

Funkce videozáznamu při studiu dialogického jednání

MgA. Stanislav Suda, Ph.D., Katedra pedagogiky a psychologie, Pedagogická fakulta, Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích

Heslo pro autorizaci dialogického jednání uvádí: Základem je zkušenost a zakoušení stran jednání (mluvení, hraní) sám se sebou (s vnitřním partnerem, resp. partnery) zpravidla o samotě. Z autopsie snad každému známé tzv. samomluvy nebo samohry. Dále pak jde o to, učit se a naučit se podobně autentické, spontánní, hrající a souhrající

jednání (chování a prožívání) produkovat veřejně, v situaci "veřejné samoty" (Stanislavskij), za přítomnosti a "pozornosti diváků". V situaci, kdy "jako kdyby" druzí, diváci, při tom nebyli, s vyloučením zejména zrakového a taktilního kontaktu. Disciplína „dialogické jednání s vnitřním partnerem“ je zaměřena na budování určité psychosomatické kondice studenta učitelství pro veřejné jednání. Ta je chápána jako jistá „zralost, připravenost, pohotovost a někdy i potřeba a chuť veřejně vystupovat, jednat, chovat se, prožívat přímo, bezprostředně, spontánně, kreativně a produktivně, svobodně a odpovědně – ve zpětné vazbě zcela kvalitně“ (Vyskočil, 2000).

Kondice neustále vyvíjí, hledá se opakovaně (znovu a znovu) z vědomí možnosti i omezení vlastní osobnosti. Člověk v kondici je osobnost, která vnímá situaci a jedná v ní ve smyslu svého cíle. Vychází z předpokladu, že pedagog by měl být určitým expertem veřejné situace; měl by být schopen ji přitom celistvě vnímat a pokud možno autenticky, autorsky v ní jednat. (Vyskočilová 2008).

„Uvědomil jsem si, že smyslem psychosomatických disciplín není uvádět studenta (aktéra) do situací, aby v nich jednal. Spíše je jejich posláním podněcovat studenty k tomu, aby situace vytvářeli svým jednáním. Jejich základem je tedy osobnost studenta (aktéra) a nikoliv předem vystavěná situace. To je velmi důležité poznání, neboť mnohé současné „výcviky“ sociálních a komunikativních dovedností, včetně sociálně psychologického výcviku, jsou založeny na tom, že studentům jsou předkládány situace (modelové i reálné) a je po nich požadováno, aby je řešili (v nich reagovali).“ (Švec, 2008).

Experimentální studium dialogického jednání obsahuje dva hlavní aspekty. Samotnou experimentaci v prostoru při spontánních dramatických hrách (improvizacích) se zpětnou vazbou přihlížejících diváků a následnou sebereflexi, kterou student píše jako otevřený tvar. Záznamy jsou součástí zúčastněného pozorování experimentujících studentů. Protože skutečná dramatická improvizace nezná finální tvar, formu ani obsah (spontánní, nepřipravené jednání), nemůže se při práci se záznamy uplatňovat videotrénink. Daleko důležitější je aspekt přijetí svého obrazu na videozáznamu a zjišťování míst, ve kterých experimentující aktér objevuje svoji psychosomatickou kondici k nepřipravenému veřejnému vystoupení. Posun psychosomatické kondice je zaznamenán jednak na časově seřazených videozáznamech, následně i v písemných sebereflexích experimentujících studentů. Studie ukazuje posuny v sebereflexích směrem k chápání neúčelnosti spontánní hry s přesahem do běžného života.

Afiliace na grant: GA JU 100/2013/S

Kvalitativní výzkum komunity v zahraničí a u nás

RNDr. Břetislav Svozil, Ph.D., Mgr. Jan Krása, Ph.D., ZŠ a MŠ Deblín

Příspěvek se chystá zhodnotit použití několika kvalitativních výzkumných metod užitých při terénním výzkumu komunit jak ve Střední Asii, tak ve Střední Evropě. Participativní výzkum rybářských komunit u Kaspického moře je v mnoha ohledech podobný výzkumu na základní škole. Více než podobnosti jsou možná ještě důležitější rozdíly. Autoři se budou snažit srovnat participativní výzkum (jeho úskalí, přínos a specifika) v několika výzkumných situacích podle typu (kvality) a míry participace. Srovnání bude přitom konáno na několika osách: osa známosti/neznámosti prostředí, osa participace přirozené/umělé, osa míry zkreslování výsledků/lhostejnosti k výsledkům a některé jiné.

Jeden z autorů procestoval Střední Asii, kde mj. pobýval v měnícím se světě lovců jeseterovitých ryb, jejichž svět - po mnohé generace málo rozdílný - se díky působení globalizačních vlivů začal nutně měnit. Oba autoři se pohybují v pedagogickém prostředí, kde realizují menší i větší výzkumy a šetření. Posluchače seznámí s výsledky svých snah a s reflexí použité metodologie.

Jak zkoumat „skutečné“ (etické i emické) změny v komunitě? Do jaké míry je participace v komunitě možná? V jaké míře je pak participace sama překážkou nestranného výzkumu? Jaké (výzkumné) situace jsou přirozené a jaké uměle participativní? To jsou otázky mezi kterými bude veden výklad.

Autoři jsou vyznavači tužky a papíru.

Osobnost mladého člověka v úvahách „na papíře“ a v „počítačovém programu“

PhDr. Mariana Štefančíková, Ph.D., Lékařská fakulta, Univerzita Hradec Králové

Příspěvek nabízí ukázkou zpracování zjištěných dat jednak metodou kódování poznámek na papíře, jednak počítačovým zpracováním, a to v obousměrném postupu (od papíru k počítači, od počítače k papíru). Zjištěná data vychází ze zkušeností nejdříve z klinické praxe – z arteterapie, poté ze sociálně-psychologické praxe – z artefiletiky. V obou prostředích byla data sbírána. Artefiletika je poměrně mladý obor prosazující salutogenetický přístup (důraz na zdraví) v práci s člověkem. Jednalo se o práci s mladými lidmi po vážné duševní nemoci (schizofrenní psychóza) a se studenty (bez diagnózy) ve stejném věku. Kategorie zjištěné v rámci arteterapie byly nejdříve stanoveny „na papíře“ otevřeným kódováním. Následně byly porovnány mezi oběma skupinami (mladí lidé se schizofrenní psychózou a kontrolní skupina bez dané diagnózy) prostřednictvím počítačové statistiky. Výsledky ukázaly, že se u lidí v daném věku vyskytují rovněž společné charakteristiky, nezávislé na symptomatologii dané nemoci. Platnost zkušenosti byla dále ověřována zkoumáním dat získaných v rámci salutogenetického přístupu – v artefiletice. Koncepty zjištěné z arteterapie byly uvedeny do vztahů s referencemi mladých lidí (se schizofrenní psychózou) z tvořivých artefiletických setkání. Kategorie byly posuzovány nejdříve prostřednictvím úvah nad poznámkami „na papíře“, posléze byly srovnány spolu s psychologickými teoriemi metodou triangulace v tabulkách v počítači. Obě metody, „papírová“ i „počítačová“, posloužily k výslednému vymezení pěti konceptů, platných pro všechny mladé lidi. Jejich obsah tvoří: vztah k sobě a k druhým; hledání smyslu a místa ve světě; a potřeba sebevyjádření.

Marginální výzkumná strategie a marginální populace

PhDr. Ondřej Štěch, Ph.D., Ústav sociální práce, Univerzita Hradec Králové

Tématem příspěvku bude zhodnocení současného stavu kvalitativního výzkumu v sociální práci. Ústředním pojmem tohoto zkoumání bude marginalita. Zaměřím se na otázky, proč je kvalitativní výzkum (nejenom) v oblasti sociální práce marginální strategií. Dále na specifické přednosti tohoto výzkumu v sociální práci.

První otázka se dotýká vztahu výzkumu k intervencím do sociálních problémů. Výzkum v sociální práci bývá s intervencí úzce propojen, koneckonců intervence je podstatou sociální práce. Zejména v oblasti evaluace je převažující design standardizovaný, a zlatým standardem je experiment, neboť zadavatelé požadují ověřitelné výsledky. Rovněž plánování programů se opírá o data umožňující srovnání různých oblastí nebo populací. Pro takové účely jsou kvalitativní postupy z pochopitelných důvodů nevhodné. Jsou tedy buď pouze doplňkové, nebo nejsou prováděny vůbec.

Důvody marginálního postavení kvalitativního výzkumu jsou zřejmé. To ovšem neznamená, že by kvalitativní výzkum v sociální práci neexistoval. Vychází i specializovaný časopis pro tuto oblast, a ačkoli je česká odborná komunita mnohem užší, existují zde kvalitativní výzkumy na témata, která se sociální prací více či méně souvisejí. Tyto výzkumy dobře ilustrují rozkročenost mezi postojem doplňku ke kvantitativním výzkumům a specifickým přístupem, který vytváří jinou podobu vědění.

Ve své rešerši se budu věnovat nejprve konvenčnějším výzkumům, které používají kvalitativní metody, ale např. výběrem vzorku a analýzou usilují o co největší standardizaci a ověření svých hypotéz. Hlavní důraz ale budu klást na využití specifické citlivosti kvalitativních metod vůči tomu, co charakterizuje klienty sociální práce: vůči zranitelnosti, slabému hlasu na veřejnosti nebo i vůči svým blízkým, bolesti a slabosti. Budu se ptát, jak je v českém odborném diskurzu tematizováno pojmání světa slabými, ohroženými lidmi.

Za/chytení v sieti

doc. Ing. Mgr. et Mgr. Peter Tavel, PhD., Ing. Eva Dubovská, Mgr. Lenka Fojtová, Mgr. Michal Kalman, Ph.D., Mgr. Lucie Kráčmarová, PhDr. Martin Kuška, Ph.D., PhDr. Iva Poláčková Šolcová, Ph.D., Mgr. Zuzana Půžová, Filozofická fakulta, Univerzita Palackého v Olomouci

Popis, analýzu a interpretáciu fenoménu starnutia v najširšom slova zmysle, tiež skúmanie jedinečnosti a neopakovateľnosti, kontextuálnosti a proceduálnosti tejto životnej etapy, ale hlavne využitie skúmaných postupov v praxi za pomoci najnovších technológií masovokomunikačných prostriedkov podporila TAČR na Cyrilometodejskej teologickej fakulte UP v Olomouci. Cieľom príspevku je ukázať, že kvalitatívny výskum môže slúžiť širokej komunite ľudí a podporovať porozumenie rôznym fenoménom naprieč laickou i odbornou verejnosťou.

Afiliace na grant: SODEZZ (CZ.1.07/2.3.00/20.0063)

Využití tance v párové terapii

Bc. Marián Vanek , Dukelských hrdinů, Praha

Tanečně-pohybová terapie tradičně pracuje s jedincem nebo se skupinou, dosud však není prozkoumána možnost využití tanečních technik v dyadickém působení. Autor příspěvku uvažuje o možnostech propojení párového tance a manželského poradenství, a to jak z hlediska tance jako terapeutického prostředku per se, tak z hlediska možného využití tance jako doplňkové expresivní techniky v partnerské terapii. Základním předpokladem úspěšného využití tance v partnerské terapii je skutečnost, že během párového tance se především v neverbální rovině projevují naučené způsoby interakce partnerů a odráží tak svým specifickým způsobem charakter vztahu. Tato hypotéza se opírá jak o osobní zkušenosti autora jakožto aktivního tanečníka a trenéra, tak také o propojení teoretických konceptů manželské a taneční terapie, psychologie činnosti a párového tance. Otevírá se zde možnost, že taneční učitel-terapeut by mohl nenápadně pracovat s páry zážitkovým způsobem a nenásilnou formou. Cílem by mohlo být například zlepšení komunikace, rozvoj intimity, nácvik řešení konfliktních situací či rozpoznání neefektivních vzorců chování. Tento předpoklad je však nutné podrobit kritickému zkoumání a zakotvit oprávněnost hypotézy v empirických datech. Právě probíhající participativní výzkum se proto zaměřuje na přirozeně se vyskytující sekundární terapeutické efekty u manželských párů, které se ve volném čase věnují společenskému tanci. Příspěvek referuje o případové studii obsahující tři druhy dat: rozhovor s manželským párem, rozhovor s profesionálním tanečním učitelem a zúčastněné pozorování několika tanečních lekcí (zároveň bude pořízen filmový záznam). Takto se zkoumaná skutečnost může ukázat z více perspektiv. Základní cílem případové studie je zjistit, zda a jakým způsobem spolu souvisí interakce partnerů během tanečních lekcí a interakce v partnerském vztahu, a zda a jakým způsobem dochází k jejich vzájemnému ovlivňování. Zodpovězení těchto otázek slibuje vynoření konkrétnějších obrysů možností využití párového tance v rozvoji partnerských vztahů. Tímto způsobem sleduje příspěvek trojí cíl: 1) představit koncept taneční párové terapie, 2) vysvětlit vzájemnou souvislost teoretických konceptů opravňujících k vyslovení hypotézy a 3) načrtnout možnosti propojení teorie a výzkumné praxe v rámci dosud málo probádaného fenoménu.

POSTERY – ABSTRAKTY

(Seřazeno abecedně dle příjmení prvního autora)

Analýza dat v projektu Opomíjení Romové: mapy úspěšného začleňování do společnosti

Bc. Zuzana Adlerová, Mgr. Romana Lukášová, Mgr. Zdeňka Slámová, Bc. Jan Zadina, Katedra sociologie, andragogiky a kulturní antropologie, Filozofická fakulta Univerzity Palackého Olomouc

Analýza dat v projektu Opomíjení Romové: mapy úspěšného začleňování do společnosti Bc. Zuzana Adlerová, Mgr. Romana Lukášová, Mgr. Zdeňka Slámová, Bc. Jan Zadina, Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta, Katedra sociologie, andragogiky a kulturní antropologie

Využívání programu ATLAS.ti při kvalitativní analýze dat zatím není pro studenty běžnou praxí. Přestože může být tento program velkým pomocníkem a práci značně usnadňovat, uživatel-začátečník může narazit na různá úskalí, problémy a překvapení.

Analýza dat slouží k rozkrytí získaných materiálů, jejich kategorizaci, interpretaci, konceptualizaci a následné integraci. V příspěvku bude tato analýza prezentována z dat získaných pro projekt Opomíjení Romové: mapy úspěšného začleňování do společnosti, který byl zrealizován v rámci univerzitního grantu IGA, na podporu výzkumnické spolupráce mezi studenty a akademickými pracovníky. Tento projekt se konkrétně zaměřuje na aktuální společenské téma, které je v poslední době v české společnosti a veřejné diskusi silně akcentováno. Ve většině případů se totiž pozornost badatelů jednostranně zaměřuje na téma začleňování Romů jako na analýzu konceptu sociálního vyloučení, tedy „sociálního problému“. Projekt se ale zaměřuje na opačné trajektorie, namísto „viditelných“ Romů se věnuje „neviditelným“ úspěšným Romům žijícím v místech, která nenesou znaky sociální exkluze.

Z hlediska metodologie byl výzkum koncipován jako kvalitativní výzkum, který vyžadoval dlouhodobé působení v terénu. Na základě klasifikace kvalitativních přístupů Uwe Flicka (2002) byl zvolen přístup zakotvené teorie (grounded theory), který určil výzkumnou strategii a také způsob analýzy dat (Strauss & Corbinová 1999) získaných rozhovory, pozorováními a vybranou doplňkovou etnografickou technikou. Ke kódování byl využit program ATLAS.ti, díky kterému si výzkumníci-studenti rozšířili své zkušenosti s analýzou dat. Jejich postřehy a získané poznatky budou prezentovány v rámci tohoto příspěvku.

Afiliace na grant: Studentská grantová soutěž IGA

Deprese jako únik před tíží života: analýza rozhovorů

Mgr. Magda Bartošková, Josef Průša, Katedra psychologie, Pedagogická fakulta, Univerzita Karlova v Praze

Příspěvek prezentuje výsledky kvalitativního výzkumu, jehož cílem je porozumět myšlení a prožívání osob trpících depresí. Jako vhodná cesta k takovému porozumění se ukázalo zkoumání životních příběhů, jejichž analýzou by bylo možné dospět k popisu „depresivního modu organizace zkušenosti“. Takovýto model je hledán v návaznosti na výzkumný problém, který je spatřován v nedostatečném prozkoumání a přílišné obecnosti definice faktoru vulnerability, jenž je v odborné literatuře uváděn jako jedna z možných příčin depresivního onemocnění. Východiskem jsou následující výzkumné otázky: 1) Existují nějaké typické společné znaky myšlení lidí trpících depresí? 2) Čím je specifická depresivní zkušenost? 3) Jak lze tuto zkušenost uchopit „zevnitř“, tak jak dává smysl a jak ji prožívají depresivní lidé? 4) Jak ji uchopit v celku lidské osoby, tj. jako určitý „způsob organizace zkušenosti“? Sběr dat byl realizován v Psychiatrickém centru Praha se čtyřmi respondenty obojího pohlaví ve věkovém rozmezí 17 – 59 let. Procedurou sběru dat byly cca 90 minutové autobiografické rozhovory s depresivními jedinci, v nichž byl

kladem důraz na strukturování jejich životního příběhu. Sebrané rozhovory byly zpracovány metodou zakotvené teorie Strausse a Corbinové. Záměrem příspěvku je představit výsledek analýz, na jejichž základě byl sestaven model „depressivního modu organizace zkušenosti“. Tento model je dále rozvíjen skrze dílčí modely únikového mechanismu utahování smyčky vyprazdňování externího smyslu a kauzálního mechanismu neochoty sebepoznání (vedoucího k deficitu autorství a k potřebě rozumějícího a jednajícího druhého, který by nahradil tento deficit). Předložené modely jsou popisem logicky uspořádaných kategorií, vytvořených v první fázi analýz. Ukazují provázanost jednotlivých kategorií, objasňují povahu a vztahy jednotlivých kategorií, které zařazují do funkčního celku. Jevy, které modely zakládají, jsou srovnávány s koncepcemi C. G. Junga a Ericha Fromma, které se navzájem doplňují, a takto rozvíjejí ve výzkumu nalezené poznatky. Model utahování smyčky a vyprazdňujícího se externího smyslu odpovídá Jungově chápání deprese z hlediska energetického modelu libida. Zjištění týkající se příčinných kategorií vykazují podobnosti s myšlenkami Ericha Fromma, konkrétně s jeho konceptem morálního masochismu, který z hlediska tohoto výzkumu odpovídá projevům depresivní poruchy.

Vnímání časopriestoru a jeho reflexia v médiu maľby

Mgr. Jarmila Demková, Katedra výtvarnej kultúry, Pedagogická fakulta, Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici

Predložený príspevok sa zaoberá problematikou vnímania časopriestoru a jeho následnou reflexiou prostredníctvom výtvarného zobrazenia v médiu maľby. Na časopriestor nazeráme z pohľadu filozofie, výtvarného umenia a z pohľadu didaktiky výtvarnej výchovy. Pod pojmom časopriestor chápeme spoločnosť, udalosti, miesto, veci a javy, ktoré sa dejú a ktoré sa nachádzajú v bezprostrednej blízkosti jedincov, priamo či nepriamo zasahujúce do ich životov. Vo svete globalizácie priestor a čas splynuli v jedno. Akýkoľvek priestor je dostupný kedykoľvek či už reálne alebo virtuálne. Dôležitejším sa stáva čas, ktorého nikdy nie je dost. Pocit príslušnosti k jednému miestu je vo veľkej miere prežitok. Tým, že jedinci prekonávajú vzdialenosti v krátkych časových úsekoch (reálne či virtuálne), zúčastňujú sa na udalostiach, ktoré sa dejú súbežne v tom istom čase vo viacerých kútoch sveta, a tak sa dostávajú pod nekontrolovaný vplyv rôznych kultúr. Konfrontácia jedinca s množstvom iných národov a ich kultúrami vedie k, ako píše množstvo autorov, strate kultúrnej identity, respektíve neschopnosti žiť v multikultúrnom svete, ktorá vyvoláva pocit straty identity. Uvažujeme nad možnosťou priviesť jedinca k reflexii vlastného minulého, súčasného a budúceho časopriestoru. Viest ich k uvažovaniu o svojom časopriestore, o vonkajších a vnútorných vplyvoch, ktoré determinujú jeho vnímanie a interpretáciu. Predpokladáme, že cez hlbšiu analýzu vlastného časopriestoru by mohlo u jedinca dôjsť k poznaniu vlastnej kultúrnej identity, k jej rozvoju, respektíve pomôže mu lepšie chápať multikultúrny svet. Maľba nám tu poslúži ako médium vyjadrenia interakcie jedinca a časopriestoru a následnej reflexie. V procese tvorby zobrazenia sa jedinec opätovne vracia k uvažovaniu nad časopriestorom, kde vidíme možnosť odkrytia doteraz nepoznaných významov.

K čemu dnes mohou být dobré včerejší noviny aneb bioetika v denním tisku

Mgr. et Mgr. Ondřej Doskočil, Th.D., Mgr. Petra Šimková, Zdravotně sociální fakulta, Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

„*Nic není staršího než včerejší noviny*“, zní slavná Čapkova věta popisující práci novináře. I dnes si ji nejeden žurnalista opakuje, když se snaží ze dne na den naplnit bílé stánky jakýms takýms obsahem. Toto úsloví platilo zejména v době, kdy přečtené či alespoň prolistované noviny sloužily k odnesení do sběru, zabalení toho či onoho, či v dobách nedostatku toaletního papíru k účelům ještě prostším. Chtěl-li někdo prolistovat výtisky několik týdnů, měsíců či let staršími, mířil obvykle do knihovny. Pravda o rychlém stárnutí novinových zpráv platí dnes ještě více než v Čapkových časech, zároveň však jsou díky moderním informačním technologiím tyto „staré nové“ zprávy neustále dostupné po několika ťuknutích do klávesnic počítače. Nebereme-li v potaz bulvár, mají každé seriózní noviny vedle zpravodajství též publicistickou část obsahující názory, úvahy a komentáře k aktuálním tématům. Vedle politických témat se tu a tam rozvíjí na stránkách novin debata o některém z témat lékařské etiky (bioetiky).

Oblíbenými náměty jsou zejména eutanázie, interrupce a asistovaná reprodukce. Nejčastěji se diskuze objeví ve chvíli, kdy noviny přinesou nějakou kontroverzní zprávu (např. „*Babička si v Japonsku poprvé porodila vnučku*“; MF Dnes 15.10.2006), nebo když se etické téma stane tématem politickým (např. „*Eutanázie v ČR zatím legalizována nebude*“; LN 18.9.2008). V takové chvíli je zajímavé sledovat, jaká událost debatu vyvolala, kdo se jí účastnil, a jaké názory byly v novinách prezentovány.

K čemu může být toto sledování dobré? V postmoderní době, kdy neexistuje všeobecná shoda na základních hodnotách, je jen velmi obtížné, ne-li nemožné, obhajovat etická stanoviska na základě jakýchkoli věčných a neměnných pravd. Etický konsenzus vzniká jen stěží a jediným nástrojem jeho nalezení je trpělivá a neuspěchaná veřejná debata. Při hledání tohoto konsenzu je nezbytné, aby do debaty bylo zahrnuto co nejvíce hledisek. Etický názor je tím relevantnější, čím více úhlů pohledu bylo vzato v potaz. Často není úplný konsenzus možný. V takovém případě je cenné už jen vyjasnění si rozdílných pozic a stanovisek. Problémem dnešní doby je vedle absence společně sdílených hodnot i rychlost vědeckého pokroku. Hledání etické shody tak pokulhává za rozvojem biomedicínských technologií. Zatímco v dřívějších dobách se etické normy pozvolna proměňovaly při jejich předávání z generace na generaci, jsme dnes vystaveni neustále novým výzvám, které vědecko-technický pokrok přináší. Jakkoli v etice nelze z toho „co jest“ vyvozovat to, „co má být“, není v debatě možné ono „co jest“ pominout. A právě v tomto momentu nám mohou být „včerejší“ noviny cenným pomocníkem, neboť nejenže společenskou debatu reflektují, ale zároveň i etické povědomí spoluutvářejí. Můžeme v nich vysledovat jaké argumenty kdo do diskuze přináší a čím jsou zdůvodňovány. Mohou nám též posloužit k vymezení sporných oblastí a vyjasnění pojmů. Při zpětném ohlédnutí za veřejnou debatou totiž často vidíme, že ačkoli jsme všichni hovořili o tomtéž, mluvil „jeden o koze a druhý o voze“. Typickým příkladem tohoto matení pojmů jsou debaty o eutanázii.

Poster prezentuje některé výsledky analýzy publicistické části deníků Mladé fronty Dnes, Právo a Lidové noviny v letech 2000–2010 ve vztahu k vybraným bioetickým otázkám. Jedná se o tři nejčtenější celostátní deníky (regionální deníky Bohemia z tohoto důvodu nebyly zahrnuty) s uveřejňovanými názory a komentáři (nebyl zahrnut Blesk).

Bioetika na stříbrném plátně

Mgr. et Mgr. Ondřej Doskočil, Th.D., Zdravotně sociální fakulta, Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Jedním z charakteristických znaků postmoderní doby je rozpad tradičních mravních norem vycházejících z náboženských, v evropské kultuře převážně křesťanských interpretací světa. V pluralitní společnosti existuje množství individuálních hodnot a norem, které se pak ve veřejném prostoru střetávají ve více či méně úspěšné snaze po dosažení konsenzu, jenž by mohl tvořit základ mezilidského soužití. Tato názorová pluralita je zvláště patrná v bioetických otázkách, kde je nalezení shody mimořádně obtížné. Nelze si nevšimnout, jak rozdílná je právní úprava např. ve věci interrupce, asistované reprodukce, rozhodování v závěru života či v otázce eutanázie a asistovaného suicidia v jednotlivých evropských zemích a i v rámci těchto zemí existují rozmanitá názorová a hodnotová podhoubí. Toto bohaté názorové spektrum se neprojevuje jen na stránkách vědeckých časopisů, při debatách na konferencích či diskuzích politiků na půdě parlamentu. Nalézá své reprezentace i v uměleckých dílech, které nevypovídají jen o svých tvůrcích, ale i o době, společnosti a kultuře, v nichž vznikly. Poster *Bioetika na stříbrném plátně* na několika příkladech soudobé filmové tvorby ukazuje jaká bioetická témata a jakým způsobem jsou ve filmu prezentována a jak se v nich zrcadlí aktuální společenská debata. Zároveň upozorňuje na fakt, že film (stejně jako literatura) pouze neodráží existující názory, ale má též nezanedbatelnou provokativní dimenzi a může tak debatu iniciovat i ovlivnit. Filmová tvorba tak nejen reflektuje ale též pomáhá spoluvytvářet debatu o aktuálních bioetických otázkách.

Možnosti rozvoje grafomotoriky u dětí raného věku v rámci aktivit mateřských center

Problematika rozvoje grafomotoriky u dětí raného věku není zatím příliš rozpracována. V našem projektu jsme čerpali především z obecných poznatků vývojové psychologie, ze speciálně-pedagogické praxe a z populárně naučných publikací pro vedoucí volnočasových aktivit; některé činnosti určené pro starší děti jsme modifikovali tak, aby vyhovovaly podmínkám naší věkové skupiny.

Raný věk je orientačně vymezen obdobím mezi narozením a 3 lety věku dítěte. V našem projektu jsme pracovali především s dětmi 1,5 až 3,5-letými. Na jednom setkání se účastnilo v průměru 6 dětí.

Úroveň zralosti dětí v tomto věkovém rozmezí je velmi individuální. Značné rozdíly shledáváme v jejich komunikačních dovednostech, je nutno počítat s omezenou délkou či kvalitou koncentrace a také brát ohled na pohlaví účastníků. Zmíněné faktory ovlivňují způsob přípravy a vedení setkání. Nezbytná je spolupráce s rodičem či jinou doprovodnou osobou.

Rozvoj hrubé motoriky vývojově předchází rozvoji jemné motoriky, tj. pohybových schopností řečového ústrojí a rukou. Naše aktivity se v první řadě zaměřovaly na rukodělné činnosti. Rozvoj jemné motoriky rukou (práce prstů, dlaní,...) pozitivně ovlivňuje vývoj oromotoriky. Každé ze setkání bylo zaměřeno na jednu hlavní „činnost“ rozvíjející grafomotoriku (např. stříhání, uchopování drobných předmětů,...). V projektu jsme také usilovali o rozvoj dalších schopností a dovedností - zapojení do skupiny, spolupráce, porozumění pokynům atd. Výběr materiálů se orientoval na přírodní materiály, modelovací hmoty, papír či jiné recyklovatelné materiály a další.

Z našich zkušeností vyplynulo, že dětem je vhodné zadávat dílčí činnosti v duchu „méně znamená více“. Významným motivačním prvkem je pocit dítěte, že něco zvládlo (téměř) samo. Z toho vyplývá i povaha (jednoduchost) činností. Přínosem bylo doplnění výtvarných aktivit jednoduchými říkankami či písničkami spojenými s pohybem (hrubá motorika). Konkrétní metody rozvoje grafomotoriky budou blíže specifikovány v samotném posteru.

Afiliace na grant: GAJU

Príčiny strachu a jeho dôsledky na usudzovanie o vlastnej bezpečnosti. Prípadová štúdia zo záchranárskeho prostredia

Mgr. Hana Harenčárová, Ústav experimentálnej psychológie SAV

Prípadová štúdia popisuje vnímanie neštandardnej situácie z pohľadu zdravotníckeho záchranára, člena posádky rýchlej záchrannej služby bez lekára. V čase interview bol vo veku 49 rokov a mal 6 ročnú prax v rámci urgentnej medicíny. Interview bolo realizované metódou kritických rozhodnutí, ktorá bola vytvorená práve na výskum rozhodovania profesionálov v neštandardných situáciách. Vo vybranej situácii analyzujeme, ktoré faktory prispeli k prežívaniu strachu a aké dôsledky mal tento strach na ďalšie usudzovanie a rozhodovanie.

Záchranár po príchode na miesto vyhodnotil priestor ako nie bezpečný, na základe čoho rozhodol, že kolegyňa ho počká vonku. Napriek tomu sa sám vybral do tohto priestoru s cieľom nájsť a ošetriť dievča, ktoré bolo podľa dostupných informácií v bezvedomí.

Po príchode záchranára na miesto však dievčina už pri vedomí bola, čo zmenilo vnímanie situácie – zo život ohrozujúcej na menej akútnu. Zo spätného pohľadu respondenta bolo toto rozhodnutie, vstúpiť do nezabezpečeného priestoru, porušením pravidla vlastnej bezpečnosti.

Najzávažnejším faktorom, ktorý spôsobil strach a následne prispel k zhodnoteniu prostredia ako nie bezpečného, bola absencia svetla, ktorá znemožnila orientáciu a získavanie informácií bežnou cestou – zrakom. Tma spolu s hlasnou neobvyklou hudbou a dymom výrazne pôsobili na prežívanie záchranára.

Vnímanie situácie sa rázom zmenilo potom, čo sa záchranár dostal k dievčine na miesto, kde bolo svetlo, nebol hluk ani dym a dievča bolo pri vedomí. Vnímanie účastníkov koncertu ako nie „normálnych“ viedlo napríklad k tomu, že záchranár na začiatku neveril informáciám, ktoré poskytovali. Práve okolití svedkovia bývajú často kľúčový poskytovatelia informácií, hlavne ak je pacient v bezvedomí.

Aj keď je z našej pozície ťažko objektívne zhodnotiť reálnu mieru nebezpečenstva v danej situácii, privádza nás to k

otázke, na základe akých faktorov záchranár vnímal túto situáciu ako ohrozujúcu. Z rozhovoru vyplýva, že to bolo spôsobené kombináciou faktorov prostredia (tma, dym, hluk, neznámy priestor), subjektívneho vnímania koncertu a jeho účastníkov (nezvyklý zjav, neobvyklá hudba) a vlastných pocitov bezmocnosti a neistoty (nemožnosť orientovať sa v priestore).

Prípadová štúdia nastoľuje závažnú otázku: Akým spôsobom vplyvajú postoje na hodnotenie situácie a aký to má ďalší dopad na ďalšie rozhodovanie?

Keďže pri záchrane pacienta je často drahá každá sekunda, od schopnosti správne vyhodnotiť situáciu závisí rýchlosť a kvalita poskytovanej pomoci. Ďalší výskum by sa preto mohol orientovať na jednej strane na možnosti zredukovať vlastné ohrozenie a na druhej strane pomôcť záchranárom uvedomiť si, z čoho ich pocity pramenia a ako ovplyvňujú ich rozhodovanie.

Afiliace na grant: APVV-0361-12 - Rozhodovanie profesionálov: procesuálne, osobnostné a sociálne aspekty

Sme pri rozhodovaní obeťou sociálnych vplyvov? Východiská plánovaného výskumu

Mgr. Mária Hatoková, PhD., Ústav experimentálnej psychológie SAV, Bratislava

Náš výskumný projekt sa týka sociálnych vplyvov na rozhodovanie jednotlivcov. Na jednej strane sú to nepochybne vzťahy v skupine, skupinové normy a názory druhých, ktoré zohrávajú úlohu pri prijímaní či zmene rozhodnutí, nemožno však opomenúť ani silný vplyv individuálnych cieľov a vplyv vnímania rozhodovateľov. Jednou z fundamentálnych otázok sociálnej psychológie je, či sociálny vplyv môže nahradiť základné precepné procesy rozhodovateľa, jeho potreby, normy, individuálne ciele. Vychádzame z predpokladu, že rozhodovateľ je ten, ktorý si volí, čím sa nechá ovplyvniť v sociálnom prostredí a čo bude viesť k prijatiu či korekcii jeho rozhodnutia. Ak sa rozhodovateľ nechá societou ovplyvniť, aké vlastné ciele tým sleduje, aké vlastné potreby uspokojuje? Napr. Perls, Hefferline a Goodman (2004) hovoria o tzv. sociálnom strachu z kreativity, v ktorom sú "sociálne ilúzie" udržiavané sebaopremáhaním. Dôvodom tejto sebaobmedzenia a konfluencie so societou/skupinou môže byť strach z vylúčenia, z izolácie, z odmietnutia novosti a zmien, ktoré jednotlivec svojimi názormi či činmi do skupiny prináša. Do procesu rozhodovania na jednej strane môže vstupovať strach z vlastnej individuality, inakosti, kreativity. Na druhej strane stoja lídri sociálnych skupín, mienkotvorné osobnosti, ktorí sami vnášajú kreatívne podnety a utvárajú proces rozhodovania, či formujú societu a jej názory navzdory zaužívaným modelom rozhodovania a normám. Tým ovplyvňujú rozhodnutia iných a utvárajú "nový sociálny tlak". Pokúšame sa teda zistiť, aký je proces prijímania rozhodnutí jednotlivcom v sociálnom/skupinovom kontexte a aké osobnostné premenné vstupujúce do rozhodovania sú otvorené príp. rezistentné voči sociálnemu vplyvu. Prinášame prehľad doterajších zistení v teórii i metodológii kvalitatívneho výskumu v danej téme.

Afiliace na grant VEGA 2/0154/13

Změny ve vnímání genderových rolí v romské rodině

PhDr. Alena Kajanová, Ph.D., Mgr. Tomáš Mrhálek, Katedra sociální práce, Zdravotně sociální fakulta, Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Poster reflektuje výstupy projektu zaměřeného na subjektivní percepci genderových rolí v romské rodině a jejich změnu v rámci jednotlivých generací. Zatímco odborná literatura tématicky zaměřená na romskou minoritu pracuje dosud převážně s konceptem "tradičního" rozdělení genderových rolí, postavených na dominantní roli muže a striktní vázanosti ženy na privátní sféru, v střední a mladé generaci se objevují emancipační snahy Romek. Příspěvek je výzkumně opřen o dílčí datové výstupy terénního výzkumu v romských rodinách v Českých Budějovicích, Plzni a Brně (N=30 párů) a dále o výstupy tří focus group realizovaných s experty (osobami pracujícími s romskou minoritou – sociálními pracovníky/cemi, zástupci PČR, akademickými pracovníky/cemi) ve výše uvedených městech. Výsledky

byly zpracovány v programu Atlas.ti.

Výsledky poukazují na následující změny v uspořádání genderových rolí v romské rodině. Role ženy zůstává dominantní v oblasti péče o děti, muže a domácnost, ale prestiž ženy již není tak závislá na počtu dětí, jako dříve, dokonce vyšší (ale předem nevyhraněný) počet dětí může být zdrojem posměchu komunity. Role ženy se dále rozšiřuje do veřejného sektoru skrze kontakt s úřady. "Tradiční" role muže prochází krizí především tam, kde není schopen zajistit obživu rodiny. To ovšem nemění nic na jeho dominantní roli v soukromí, kterou se snaží udržet. Muž má rozhodovací pravomoc ve většině rozhodnutí v rámci domácnosti, včetně např. užívání antikoncepce ženy. Tato praxe znesnadňuje možnosti emancipace Romek.

Afiliace na grant: GAJU 098/2013/S Současné postavení romské ženy v rodině a ve společnosti

Je možné v seriózním výzkumu používat kouzelnou hůlku?

Doc. PhDr. Ing. Hana Konečná, Ph.D.^{1,2}, RNDr. Jiřina Kocourková, PhD.³, RNDr. Boris Burcin, PhD.³, RnDr. Tomáš Kučera, CSc.³, ¹Zdravotně sociální fakulta Jihočeské univerzity České Budějovice, ²Adam Česká republika, ³Přírodovědecká fakulta, Univerzita Karlova, Praha

Metody asistované reprodukce (ART) umožňují stát se rodičem (v právním smyslu) v podstatě komukoliv a kdykoliv. Věk rozhodnutí stát se rodičem se velmi posunul a je v současnosti hlavním důvodem využívání ART. Právní regulace vesměs přání lidí mít děti později (v biologicky nepříznivém věku či za jeho hranicemi) vycházejí vstříc; zdůvodňují to neexistencí důkazů proti škodlivosti pozdního rodičovství.

Etické stanovisko odborných autorit je, že musí být vyváženy zájmy a práva všech subjektů, jichž se situace týká: budoucích rodičů; dárců gamet či náhradní matky; zdravotnického zařízení; společnosti; budoucího dítěte. Protože dítě je jediné, které nemá možnost se rozhodnout, právní regulace směřují k „welfare of the child“ jako hlavnímu (či jedinému) kritériu pro přístup k ART. Není ovšem shoda na definici „welfare of the child“.

Nás zajímalo, jaké přání by mělo dítě, kdyby si vybrat mohlo; jak ono by chtělo mít staré rodiče. Jenže jak se ptát dítěte na jeho názor na vhodný věk k rodičovství, když dětské vnímání času je zásadně ovlivněno jeho věkem (pro desetileté dítě je třicátník stařec)? Otázka „V kolika letech by podle tebe lidi měli mít děti?“ byla nevhodná. Uvědomili jsme si, že je třeba operovat s přítomností a s časovými intervaly, které je dítě schopno si dobře představit. Nabízela se tedy otázka „Jak staré bys teď chtěl mít rodiče?“ (z toho bychom při znalosti věku dítěte preferovaný věk snadno spočítali). Měli jsme však obavy, že by příliš konkrétní vazba na současnost a na konkrétní osobu neumožnila dítěti opravdu svobodně vyjádřit své preference – nemusí mít odvahu napsat, že se mu jeho rodič zdá starý, může mít pocit, že změna jeho věku v dotazníku může pro výzkumníky znamenat, že je s rodičem nespokojeno. Po dlouhém přemýšlení jsme dotaz zformulovali takto: „Díky technologickému pokroku v medicíně si dnes lidé mohou sami svobodně rozhodnout, kdy chtějí mít děti. Děti si stáří svých rodičů vybrat nemohou. Kdybys ale měl/a kouzelnou hůlku a mohl/a věk svých rodičů změnit, změnil/a bys to? Kolik by sis přál/a, aby bylo tvé mamince/tatínkovi, až tobě bude 20 let? ..... Proč?“. Předpokládali jsme, že se přenesením do nepříliš vzdálené budoucnosti a do virtuálního světa (kouzelná hůlka) otevře prostor pro skutečné vyjádření preferencí. Dotaz jsme položili cca 1500 dětem různého věku i druhu školy. Výsledky nás zaskočily svou shodou. Domníváme se že, že v tomto případě nás právě použití virtuální reality přivedlo k velmi validním výsledkům. Článek s výsledky je u recenzentů časopisu Human Reproduction.

Afiliace na grant: GAČR P407/10/0822

Žákajda vs. E-žákajda

Se zvyšující se finanční dostupností, rozšířením znalosti práce na pc a přístupu k internetu a „user friendly“ rozhraním dochází k elektronizaci mnoha činností a dokumentů. Trend se nevyhýbá ani oblasti školství. Vznikají různé informační systémy pro elektronickou administraci studijních agend. Především pro VŠ je určen systém STAG. Na SŠ se využívá systém Bakalář, který řeší evidenci žáků a zaměstnanců, klasifikaci (zápis známek, tisk vysvědčení a třídních výkazů, grafické zpracování prospěchu), přípravu úvazků, sestavení rozvrhu hodin, plánování akcí školy, suplování, atd.

Systém Bakalář se hojně začíná uplatňovat i na ZŠ, což je jistě dobře, protože může zmenšit administrativní zatížení učitelů. Ne všechny jeho možnosti ale považujeme za vhodné k využití na ZŠ; velké pochybnosti v nás budí tzv. elektronická žákovská knížka (ale nejen ona). Zdánlivé výhody přináší tím, že nabízí transparentnost, tedy neustálý přístup rodiče ke všem údajům o dítěti. Funguje to tak, že rodič dostane přístupové kódy do aplikace a může tak například dřív než dítě přijde ze školy zjistit, že je potřeba přinést na druhý den mrkev na výtvarku, že mají domácí úkol z matiky, a že dostalo čtyřku z Přemyslovců. Úzkostný rodič mrkev připraví, k úkolu dítě zažene, za Přemyslovce mu vynadá a látku jej doučí. Dítě se tak nemusí o nic starat. Problematický rodič si naopak může svou osobní nespokojenost řešit otevřením Bakaláře a trestáním dítěte za každou drobnost; s papírovou žákovskou si takové dítě mohlo aspoň vybrat situaci, kdy je výhodnější sdělovat nepříznivé zprávy nebo je třeba i zatlouci (někdy to může být lidsky to nejlepší řešení).

ZŠ totiž plní i jiné úkoly než škola střední a vysoká: kromě poskytnutí základního vzdělání má naučit děti zásadním sociálním dovednostem. Máme vážné obavy, že e-žákovská je pro tyto tyto úkoly kontraproduktivní: elektronizace obchází dítě, vylučuje ho z dění, dělá z něj předmět, se kterým rodič a škola nějak "manipuluje". Dítě ztrácí prostor pro ovlivňování dění kolem něho a o něm. Když ale člověk nemá svůj díl svobody, tedy nemůže ovlivňovat dění kolem sebe, rozhodovat o sobě, nemůže také za dění nést žádnou odpovědnost. Nemá-li žádný prostor, nemůže se – i na svých chybách - naučit řešení složitých a konfliktních situací, kterých je v životě bohužel mnohem víc než těch, kdy jde všechno jak po másle.

Příběh tužky, papíru a počítače (z pohledu učitele přírodních věd) aneb několik poznámek k tématu Kvalitativní přístup a metody ve vědách o člověku.

RNDr. Pavel Konečný, CSc., Ústav fyzikální elektroniky, Přírodovědecká fakulta, Masarykova univerzita, Brno

Zdaleka ne ve všech, ale v mnoha praktických situacích nelze určit kvalitu bez analýzy kvantitativní, ať už podvědomé, vědomé, nebo strojové. Příklad: rozpoznávání objektů na základě obrazové informace se považuje za kvalitativní analýzu. Pozorovatel se podívá a vidí. Stroj musí zpracovat údaje z fyzikálních přístrojů – kamerového systému (tedy kvantitativní údaje) podle programu. Jak to dělá stroj, vědí minimálně jeho konstruktéři; jak to probíhá v lidském oku a mozku zatím přesně neví nikdo. Ale máme důvod si myslet, že se to obejde bez zpracování kvantitativních údajů, když to, co zpracovává mozek, je i na biologické úrovni soubor signálů fotocitlivých buněk? Kvantitu s výjimkou počítatelného množství nelze určit přesně, ale v našem makrosvětě ji z praktického hlediska lze libovolně zpřesňovat. Jsou-li data hodně špatná, mohou být výsledky (hodně) zavádějící. I u kvalitativních soudů je tedy vhodné vědět, co se vlastně dělá, jak přesná primární data potřebujeme nebo lépe jak ještě nepřesná primární data nám stačí, aby kvalitativní závěry nebyly s nějakou pravděpodobností mylné.

Rozdíl mezi počítačem a počítačem může být větší, než rozdíl mezi tužkou a papírem na jedné straně a počítačem na straně druhé. Počítač, jak vypadne z výrobní linky, je (řečeno hodně obrazně) něco jako kámen mudrců, nebo kmenová buňka, kus hmoty sice mrtvé, ale absolutně tvárné v tom smyslu, že se může metamorfovat do podoby vykonavatele každé funkce, kterou jsme schopni popsat a na kterou to hardwarově stačí. Možnosti hardwaru však rostou exponenciálně; co nešlo před 5 lety, je dnes běžné. Je potřeba si přiznat, že hnacím motorem rozvoje počítačů není věda, ale zábava a komunikace. Současný notebook nebo tablet je takové technické super

wash and go, všechno v jednom. Je to psací stroj, slovník, encyklopedie, diktafon, foťák, kamera, telefon, rýsovací prkno, herní automat archiv, který se vejde do dámské kabelky. Je to pohodlné, když to funguje, může to ušetřit to čas a práci, ale nic nového to nepřinese.

Na těchto noteboocích a tabletech může také běžet software, který umožňuje něco, co dříve nebylo možné: modelování složitých procesů, práce s velkými objemy dat a symbolické operace. Díky uživatelskému rozhraní není k tomu, dostat z toho aspoň něco, většinou zapotřebí speciální erudice. S trochou nadsázky lze říct, že uživatel prostřednictvím počítače používá nějaký matematický aparát a postupy, které neumí. Je zde otázka validity takto získaných výsledků. K rozboru této problematiky jsou zde povolanejší.

Je vhodné odlišit výzkum od diagnostiky. Všichni učitelé pomocí různých dotazníků, testů, strukturovaných rozhovorů, zkouší. Patří k nim i autor těchto řádků. Jen málo kdo z nich tím dělá výzkum. Mezi ně autor těchto řádků nepatří. K pedagogice jakožto vědě o člověku je ve vztahu uživatele (a uvědomuje si, že tím pádem tady vlastně nemá co dělat). Papír, tužka nebo počítač je otázka ve školství zodpovězená praxí a hrubou silou. Autor má štěstí v tom, že je učitelem přírodní vědy a na vysoké škole, a problémy s implementací počítačů a ústup tužky (nikoliv bohužel papíru) se ho tím pádem dotýkají jenom okrajově; ale musí konstatovat, že v pedagogice jako vědě mnoho pomoci nenachází.

Při pohledu 25 let zpátky tady vidíme jeden velmi zajímavý příběh. Příběh nástupu počítačů. Není to jen příběh vědy a techniky, je to příběh člověka a společnosti. Nebýt toho co dělá lidi lidmi, tak bychom tady tento nástroj neměli. Autor se pokusí v intenci předchozích poznámek část tohoto příběhu odvyprávět.

Edukačné aspekty písma, textu a letristického obrazu v sekundárnom vzdelávaní

Mgr. Adriána Koscelníková, Katedra výtvarnej kultúry, Pedagogická fakulta, Univerzita Mateja Bela Banská Bystrica

Písmo patří mezi první kodifikované systémy komunikácie. Zhmotňuje a uchováva naše myšlienky. Používanie písma je všedným javom, ktorému v ďalšom vzdelávaní nie je vymedzený zvlášť výnimočný význam. Nemusí plniť už iba dorozumievaciu funkciu, ale pri správnom použití sa môže stať výrazom tvárnosti, zručnosti a vkusu. Text tvorí na ploche papiera grafickú kompozíciu. Krása písma a jeho využitie sú overované najmä časom. Avantgardy dovedli typografiu na hranicu čitateľnosti. Čosi iné nám podáva náhľad na obraz a niečo iné čítanie textu. Prvotný rozdiel je, že čítaním automaticky sledujeme vopred určený smer po riadkoch alebo stĺpcoch, ako sme boli naučení v našej kultúre. Avšak pohľad na obraz je v neustálom pohybe, zastavuje sa na jednotlivých výrazných znakoch, symboloch a každý z nás si ich individuálne vysvetľuje. Čitateľnosť v tomto prípade nemusí byť zákonite postavená na klasickom tvare písmena, ale môže to byť tvarová, vizuálna výpoveď znaku čitateľa za jeho aktívnej účasti v jazyku, kultúre písania. (Doblhofer, 1972) Písané slová vystupujú ako „obrazy slov“ a text je „figúra vo forme písma“. Písmo sa stáva výtvarno-estetickým komponentom, ktorý prispieva k vizuálnej gramotnosti žiakov. Rozdiel medzi vizuálnym a lingvistickým znakom je v spôsobe jeho čítania. Text čítame lineárne, od začiatku do konca, v postupnosti. V obraze vidíme všetky znaky naraz, ich čítanie nemá určenú postupnosť, je nelineárne. Obrazy často obsahujú veľa prvkov z ktorých má každý svoj význam samostatne. Ich spojením môže vzniknúť nový význam, nejednoznačný. Závisí od čitateľa a jeho vedomostí, ako obraz interpretuje. Vizuálna komunikácia je pre človeka prirodzenejšia ako lingvistická, avšak nebola využívaná na presné dorozumievanie sa. Väčšina vizuálnych prvkov má preto rôzne významy. Obrazy a texty sú vnímané ako dva súperiace systémy kódov, ktoré sa dopĺňajú, napriek tomu človek vie málo o tom, ako nás ovplyvňujú. Ak pozorovateľ vníma písmo, zákonite ho číta, vynaloží mu o niečo väčší záujem ako pri vnímaní obrazu, čo považujeme vo vzťahu k výtvarnému umeniu sa pozitívny aspekt výskumu. Predmetom navrhovaného výskumu je kombinovaný, kvalitatívno - kvantitatívny výskum. Zaujímame sa o konkrétny prípad – písmo vo výtvarnej výchove; o konkrétne školy – stredné umelecké s vyučovacím predmetom Písmo; o konkrétnu skupinu učiteľov – tí, ktorí vyučujú tento predmet; a o konkrétnu skupinu žiakov.

Komorbidity osteoporózy a depresívnych stavů u žen a výzkum jejich potřeb

PhDr. Ing. Marie Lhotová, Ph.D., Mgr. Hana Atcheson, PhDr. Pavla Novosadová – Osteology Academy Zlín, MUDr. Pavel Novosad - Mediekos Labor s.r.o. Osteological Centre, Zlín

Výzkumná studie navazuje na předchozí výzkum zabývající se osobnostními charakteristikami žen nemocných osteoporózou a jejich specifické vulnerability v oblasti depresivních stavů a úzkostí (2012). S rozvojem depresivní a úzkostné symptomatiky souvisí míra nenaplněných potřeb. Pro následnou analýzu potřeb osteoporoticky nemocných byla zvolena kvalitativní výzkumná strategie, konkrétně pak sémantická analýza narativních dat získaných od 8 žen ve věku 60 let. Data narativní povahy vznikla jako kontextuální výraz strukturace zkušenosti s nemocí v autobiografických rozhovorech vztahujících se ke třem oblastem: (1) zkušenost s osteoporózou, zkušenost se zlomeninou (zlomeninami) a s bolestí (2) psychický stav v rámci onemocnění (3) potřeby a motivy v kontextu onemocnění v rozdělení na potřeby v oblasti lékařské (zdravotnické) péče, potřeby sociální a potřeby určité kvality života. Potřeby vyjádřené v sémantické analýze významových sloves se daly kategorizovat z několika úhlů pohledu.

V takto nastoleném teoreticko-metodologickém rámci byla pojednána řada potřeb, které mohou sloužit též jako podklad pro zkoumání adherence a compliance u osteoporotických pacientů.

Zmiešaná stratégia výskumu podmienok spolupráce galérie a školy

Mgr. Mária Matavová, Katedra výtvarnej kultúry, Pedagogická fakulta Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici

Práca prezentuje projekt a čiastkové výsledky výskumu podmienok spolupráce v oblasti galerijnej pedagogiky. Objektom skúmania práce sú podmienky spolupráce galérie a školy v regióne Spiš. Projekt je rozdelený na dve časti. V prvej časti sú analyzované teoretické východiská skúmanej problematiky. Všeobecné kulturologické východiska nadväzujú na užšie zamerané psychologické a pedagogické východiská. Nahliadame na ne z pohľadu kultúrneho dedičstva, sprostredkovania umenia, animácie a artefietiky. Na záver prvej časti reflektujeme pedagogický a spoločenský význam galerijnej animácie, ktorá je jedným z efektívnych vzdelávacích nástrojov pri budovaní galerijnej gramotnosti, kultúrnej kompetencie a občianskej participácie u žiakov. V druhej časti sa zaoberáme výskumom v oblasti galerijnej pedagogiky a samotnej metodológií výskumu. V prehľade literatúry porovnáваме všeobecné výskumné zamerania a vybrané výskumné projekty v minulosti a v súčasnosti. Zaoberáme sa inštitucionalizáciou a profesionalizáciou galerijnej pedagogiky v medzinárodnom a v slovenskom kontexte. Uvádzame prehľad vybranej odbornej múzejno-pedagogickej, galerijno-pedagogickej a metodologickej literatúry slovenských a českých autorov. V konceptuálnom rámci výskumu definujeme účel výskumu a výskumné otázky. Určujeme základné pojmy a ciele výskumu. V časti metodológia analyzujeme podmienky spolupráce, ktoré sme rozdelili na tri kategórie. Na kompetencie k spolupráci, výzvy k spolupráci a spojenie v spolupráci. Kompetencie skúmame kvalitatívnymi rozhovormi s galerijnými pedagógmi. Výzvy skúmame kvalitatívnou analýzou galerijných dokumentov. Spojenie skúmame kvantitatívnym dotazníkom pre učiteľov predmetu Výtvarná výchova na I. a II. st. ZŠ. Vypracovali sme návrh zmiešanej stratégie výskumu. Zvolili sme kombináciu simultánneho QUAL+quan modelu. V špecifickom dizajne výskumného projektu zohľadňujeme kritéria kvality výskumu. Zaoberáme sa problémami pri príprave výskumného projektu a možnými obmedzeniami štúdie. Overujeme výskumný nástroj pre kvalitatívnu a kvantitatívnu časť výskumu. Prezentujeme analytický aparát pre oba prístupy. Na záver druhej časti projektu zverejňujeme súčasný stav rozpracovania výskumu s jeho čiastkovými výsledkami.

Asynchronní e-mailové interview v kvalitativním výzkumu

Mgr. Kateřina Ratislavová¹, doc. MUDr. Jiří Beran CSc. ², ¹Katedra ošetrovatelství a porodní asistence, Fakulta zdravotnických studií, ²Katedra psychologie, Pedagogická fakulta, Západočeská univerzita v Plzni

Kvalitatívny výskum ve vĕdách o ělovĕku nařel v poslednĕch dvaceti letech svĕ nezastupitelnĕ mĕsto. Bĕhem tĕchto let vĕzkumnĕci identifikovali slabĕ strĕnky kvalitativnĕho pĕstupu jako napŕ. ěasovĕ nĕročnost, obtĕznĕ pĕstup k respondentĕm, vysokĕ nĕklady. Proto se v poslednĕch letech objevujĕ metody využívajĕcí internet v kvalitativnĕm vĕzkumu. Jsou vřak novĕ nĕstroje efektivnĕjřĕ a zachovĕvajĕ nebo zlepřujĕ kvalitu vĕzkumu? Asynchronnĕ hloubkovĕ rozhovor uskuteĕňovanĕ v kvalitativnĕch vĕzkumech vĕtřinou e-mailem je jednou z metod, kterĕ využívĕ internet k opakovanĕm vĕmĕnĕm informacĕ mezi vĕzkumnĕkem a respondentem, pŕĕĕmž tato data nejsou sdĕlena s ostatnĕmi respondenty jako je tomu napŕĕklad u virtuĕlnĕch focus groups.

Hloubkovĕ e-mailovĕ rozhovor jako metoda kvalitativnĕho vĕzkumu mĕ svĕ slabĕ, ale i silnĕ strĕnky. Nelze pŕĕ nĕm zĕskat informace z neverbĕlnĕ komunikace nebo paralingvistiky, sociĕlnĕho kontextu, tak jak tomu je u rozhovoru s osobnĕm kontaktem. Interakce mezi vĕzkumnĕkem a dotazovanĕm je ochuzena o lidskĕ kontakt. Na druhou stranu umozņuje participantĕm vĕtřĕ anonymitu a intimitu. E-mail chrĕnĕ pŕed moņnostĕ „ztrĕty tvĕře“ u nĕkterĕch lidĕ, kterĕ se vyjadŕujĕ k citlivĕm zĕležitostem, zkuřenostem nebo zĕžitkĕm (Kim a kol., 2003, in Meho, 2006; Binik, Mah, Kiesler, 1999 in Beck, 2005). Őĕastnĕci vĕzkumu mohou svĕj pŕĕbĕh psĕt ve svĕm domĕcĕm pŕostŕedĕ, ve chvĕlĕch, kdy se cítĕ bĕt pŕipravenĕ, a mohou tak pocĕťovat vĕtřĕ komfort (East, O'Brien, Jackson, Peters, 2008; Bampton, Cowton, 2002; Opendakker, 2006). V řadĕ pŕĕpadĕ rozhovor e-mailem umozņuje zĕskĕnĕ vĕtřĕho mnoņstvĕ osobnĕch ũdajĕ pro vĕzkumnĕky (Bowker, Tuffin, 2004). Pro nĕkterĕ respondenty je takĕ pĕsemnĕj projev vĕhodnĕjřĕ neņ improvizovanĕj projev řeĕĕ. Umĕ se pĕsemnĕ lĕpe vyjadŕĕt a popsĕt svĕ pocĕty (Meho, 2006).

Poster uvĕdĕ pŕehled vĕhod a nevĕhod e-mailovĕho asynchronnĕho rozhovoru, zĕsady efektivnĕho vedenĕ a etickĕ hledisko.

Vĕskum komunikĕcie trĕnera a hrĕĕov loptovĕch hier starřĕho řkolskĕho vĕku v interdisciplinĕrnom kontexte

Prof. PhDr. Daniela Slanĕovĕ, CSc.¹, Mgr. Et Mgr. Terĕzia Slanĕovĕ ², ¹Filozofickĕ fakulta Preřovskej univerzity v Preřove, ²Fakulta řportu Preřovskej univerzity v Preřove

Napŕĕk tomu, že řport je dnes vĕznamnĕm sociĕlnĕm a kultĕrnĕm fenomĕnom, komunikĕcia v rĕmci řportovĕch aktivit sa doteraz nestala predmetom sŕstavnejřĕho zĕujmu ani zo strany lingvistiky, ani zo strany vĕd o řporte, a existujĕce řtĕdie tejto problematiky sŕ nielen na Slovensku, ale aj v zahraniĕĕ v podstate ojedinĕlĕ.

Nařa řtĕdia je vĕstupom pilotnĕho projektu vĕskumu komunikĕcie medzi trĕnerom a hrĕĕmi loptovĕch hier starřĕho řkolskĕho vĕku v troch řportoch: futbale, hĕdzanej a volejbale. Vĕskum mĕ empirickĕ charakter s deskriptĕvnĕm cieľom. Prebiehal na zĕklade pozorovania, nĕslednej deskripcie a ĕiastoĕnej explanĕcie zistenĕch faktov. V rĕmci dvoch řportovĕch sezĕn sme sa zamerali na zachytenĕ interakcie trĕnera a hrĕĕov v trĕningovĕch jednotkĕch a zĕpasoch jednĕho futbalovĕho, hĕdzanĕrskĕho a volejbalovĕho dŕuņstva na vĕchodnom Slovensku. Pre kaņdĕ dĕadu (trĕner – hrĕĕi) sa vyhotovil videozĕznam piatich kompletnej trĕningovĕch jednotiek a videozĕznam piatich zĕpasov v rĕmci ligovej sŕtaņe. Okrem toho sa reĕovĕj prejav trĕnera zachyťoval paralelne pomocou diktafĕnu. K dispozĕcii sme tak mali videonahrĕvky a audionahrĕvky 15 trĕningov a 15 zĕpasov – po pĕť trĕningovĕch jednotiek a po pĕť zĕpasov pre kaņdĕ řport. Trĕneri boli ochotnĕ spolupracovať a „mikrofĕnovĕ“ efekt sa prejavil len v minimĕlnej miere Verbĕlnĕj a neverbĕlnĕj prejav trĕnera a ĕiastoĕne hrĕĕov sa transkriboval z kaņdej nahrĕvky v kombinĕcii audio- a videonahrĕvky pomocou transkripcnĕho systĕmu CHAT systĕmu CHILDES a nĕsledne kĕdoval a analyzoval v programe Microsoft Excel.

Metodologickĕ vĕchodisko analĕzy predstavoval sociolingvistickĕj koncept trĕnerskĕho komunikaĕnĕho registra, ktorĕj je ako mikrosociĕlnĕj komunikaĕnĕj register sŕĕastou řportovĕho makrosociĕlnĕho komunikaĕnĕho registra. Analĕza zohľadņovala interdisciplinĕrnĕj pŕĕstup na bĕze řportovej humanistiky (predovřetkĕm sociĕlne a psychologickĕ aspekty profesijnej pozĕcie trĕnera), semiotiky (pohyb trĕnera ako znak), sociolingvistiky, psycholingvistiky, pragmalingvistiky a teĕrie dialĕgu (interpretĕcia jazykovĕch pŕostriedkov, ktorĕ trĕner pŕi komunikĕcii pouņiva). Vĕsledkom je deskripcia trĕnerskĕho mikrosociĕlnĕho komunikaĕnĕho registra v zĕpasovom a trĕningovom dialĕgu formou kolektĕvnej pŕĕpadovej řtĕdie v oblasti vĕskytu a verbĕlnej a neverbĕlnej realizĕcie komunikaĕnĕch aktov kategorizovanĕch podľĕ komunikaĕnĕch funkciĕ s osobitnĕm zameranĕm na oblasť semiotickĕj platnosti gestiky, mimiky, posturiky a haptiky. řpecĕfickĕm predmetom nĕřho zĕujmu vo vzťahu trĕnera a hrĕĕov

bol aj spôsob realizácie sociálnej deixy (oslovenia a personálnej referencie). Interpretácia výsledkov zohľadňovala situačný kontext priebehu zápasov a tréningových jednotiek.

Genderové schéma - predstavy a realita

PhDr. Irena Smetáčková, Ph.D., Katedra psychologie, Pedagogická fakulta, Univerzita Karlova v Praze

V příspěvku se věnuji genderovým schémátům dětí na základních školách a jejich důsledkům v realitě školních tříd. Genderová schémata (Bem, 1993) představují kognitivní kategorie vázané na maskulinitu a femininitu; zjednodušeně je lze považovat za představu toho, co znamená být „správnou“ holkou a „správným“ klukem. Ve výzkumu jsem provedla pět případových studií školních tříd z prvního stupně základní školy. V rámci případových studií bylo každé dítě pozorováno a následně kresebně vyjádřilo svoji představu kluka a holky. Z analýzy kreseb lze částečně usoudit na to, jakými genderovými schématy děti operují. Genderová schémata si děti jednak vytváří na základě osobních zkušeností a jednak přijímají z okolí. Významné jsou pro děti školní vrstevnické skupiny, v kterých se vytváří sociální normy obsahující mimo jiné představy o ne/vhodných charakteristikách osob, včetně jejich genderových aspektů. Analýzy jednotlivých tříd a jejich následné porovnání ukazují, jaké jsou skupinové genderové normy a v jakém vztahu jsou k individuálním genderovým schémátům dětí v těchto skupinách. Individuální a skupinová schémata se vzájemně ovlivňují – jednotlivé děti jsou ve tvorbě svých schémat ovlivněny skupinovými normami, ale zároveň schémata obsažená ve skupinové normě jsou formována jednotlivými členy skupiny, zvláště těmi vlivnými. Vedle genderových schémat vyjádřených kresbami, které naznačují, jaká je ideální představa „správné holky“ a „správného kluka“, můžeme na podobu, sílu a diverzitu genderových schémat v jednotlivých skupinách usuzovat z reálných projevů dětí, jako je vzhled, kamarádské kontakty či aktivity. Klíčová část analýzy spočívá v porovnání pozorovaných charakteristik jednotlivých dětí a jejich kresebně zachycených představ. V příspěvku tedy řeším otázku věcně-deskriptivní (jaký je obsah individuálních a skupinových genderových schémat u dětí na 1. stupni ZŠ?) a otázku teoreticko- metodologickou (jaký je vztah mezi ideální představou a reálným projevem genderových schémat?).

Afiliace na grant: PRVOUK „Rozvoj psychologických věd“ (P 03)

Kvalitativná obsahová analýza vo výskume výberových konaní na predsedov súdov v SR: základné koncepty a procesy

Doc. Mgr. Katarína Staroňová, Ph.D., Mgr. Katarína Števo, Univerzita Komenského v Bratislave, Fakulta sociálnych a ekonomických vied, Ústav verejnej politiky a ekonómie

Abstrakt: Obsahová analýza je populárna kvalitatívna metóda, ktorá sa využíva na interpretáciu významov dát textov. Odborná literatúra rozlišuje tri základné prístupy: konvenčný, riadený a sumatívny, ktoré sa líšia vo vzťahu k pôvodu, významu a využitiu kódovacích schém, procesov a ich následnej interpretácie. Konvenčná obsahová analýza odvodzuje jednotlivé kódovacie kategórie priamo z textu. Riadená obsahová analýza ukotvuje kódy v teoretickej literatúre a relevantných výskumoch. Sumatívna obsahová analýza hľadá v texte kľúčové slová, ktoré následne počíta a porovnáva. V tomto príspevku predstavíme prehľad dôležitých konceptov, ktoré kvalitatívna obsahová analýza využíva a aplikujeme na konkrétny príklad výskumu výberových konaní na predsedov súdov na Slovensku (písomných záznamov výberovej komisie). Cieľom tohto príspevku je poskytnúť komplexný pohľad na využitie metódy obsahovej analýzy.

Kľúčové slová: obsahová analýza, kódovanie, výberové konania, súdnictvo

Hodnocení výkonu pracovníků obchodní makléřské společnosti dle kompetencí manažera

Ing. Radka Vaničková, Ph.D. , Ing. Robert Zeman, Ph.D, Katedra ekonomiky a managementu, Vysoká škola technická a ekonomická v Českých Budějovicích

Cílem příspěvku je využít efektivního způsobu hodnocení výkonu pracovníků obchodní makléřské společnosti dle kompetencí manažera. Hodnocení pracovní spokojenosti má za důsledek vysoké výkony, nízké absentérství a fluktuaci. Hodnocení pracovní nespokojenosti vede ke ztrátě zájmu o práci a odchodu z organizace, podniku. Základním požadavkem pracovního uspokojení je vysoký plat, spravedlivý mzdový systém, možnosti pracovního postupu, uvážlivý a participativní management, rozumný stupeň sociální integrace v práci, zajímavé a rozmanité úkoly a vyšší stupeň kontroly nad pracovním tempem a pracovními metodami, ale také vlastní uspokojení potřeb, tužeb a přání v procesu pracovní činnosti.

Schopnost vést neboli leadership

Ing. Radka Vaničková, Ph.D. , Ing. Robert Zeman, Ph.D, Katedra ekonomiky a managementu, Vysoká škola technická a ekonomická v Českých Budějovicích

Cílem příspěvku je zhodnotit schopnost leaderů obchodní makléřské společnosti účinně vést a motivovat členy obchodní skupiny k udržení vnitřní harmonie a spokojenosti. Leadership, schopnost vést, je inspirování lidí k tomu, aby vynaložili své nejlepší síly a schopnosti k dosažení žádoucích výsledků, získávání jejich oddanosti a motivování k dosažení stanovených cílů. Mezi faktory ovlivňující míru vhodnosti stylu vedení patří organizace, povaha úkolu, charakteristika skupiny a osobnost lídra. Jedním z nejspolehlivějších indikátorů a prediktorů schopnosti vést je vloha jedince najít smysl, východisko v nepříznivých situacích a poučení z existujících chyb.

Evidence-based výživová doporučení u dětských pacientů v onkologické léčbě vs. možnosti a následky jejich uplatňování ve všednodenním životě.

Mgr. Lucie Vlková, Zdravotně sociální fakulta, Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Onkologicky léčený pacient prochází různými fázemi léčby, při nichž se mění způsob podání a složení výživy. Častým následkem protinádorové terapie jsou nauzea a zvracení. Jednotlivá cytostatika se liší ve své schopnosti vyvolat nauzeu a zvracení, časté průjemy, zácpu, ale v určité míře je toho schopno každé. Obtíže nastupují krátce po zahájení infuze cytostatik a mohou pokračovat i několik dní po jejím ukončení. Citlivější pacienti po opakované zkušenosti zvracení při chemoterapii pociťují nevolnost a mohou zvracet již před jejím samotným podáním. U všech pacientů má tato léčba za následek zhoršení stavu výživy, hrozí zejména malnutrice, která je velmi vážnou komplikací léčby; je to uzavřený kruh.

Interval mezi cykly léčby je většinou tři týdny. V této době se musí zdravé buňky organismu zregenerovat z poškození cytostatiky, aby bylo možné pokračovat v chemoterapii. Během této doby bývají pacienti za normálního průběhu léčby propuštěni do domácí péče, která jim po psychické stránce poskytne lepší podmínky pro zotavení. Pacient (či jeho rodiče) je obeznámen s mnoha doporučeními, včetně doporučení výživových. Například se má vyhýbat příliš kořeněným či tučným jídlům (mohou zatěžovat trávicí systém a způsobit nevolnost) a potravinám, které mohou obsahovat mikroorganismy (např. zrající sýry, kefíry, neloupané ovoce, ...), protože pacient má velmi sníženou obranyschopnost. Má si vybírat jídla výživově hodnotná, bohatá na vitamíny, minerální látky a ostatní látky tělu potřebné, které vlivem chemoterapie ztrácí.

Jenže každý člověk má své individuální chuťové preference, které jsou zejména při onkologické léčbě špatně ovlivnitelné vůlí. Navíc jídlo nepředstavuje jen nutnou podmínku k životu, ale má svou velmi významnou psychosociální stránku (například přináší potěšení a radost). Dodržování výživových doporučení dělá často potíže i člověku zdravému, natož vážně nemocnému – ten mnohdy nemusí mít nejen psychické síly k jejich dodržování, ale

také motiv. U nemocných dětí situaci zhoršuje ještě snížená schopnost chápat důvody restrikcí a zoufalí rodiče, nucení dítě k tomu všemu ještě „trápit“ odpíráním malých radostí. Ve své práci hledám odpověď na otázku, zda je možné, případně jak, najít rovnováhu mezi vážným rizikem nedostatečné výživy a vážným rizikem výživy nevhodné. Vycházím přitom z obsahů výpovědí pacientů dětské onkologie.

Možnosti objektivizace některých klinických vyšetření ve fyzioterapii pomocí Mezinárodní klasifikace funkčnosti, disability a zdraví (MKF)

PhDr. Marek Zeman, Ph.D., Katedra klinických a preklinických oborů, Zdravotně sociální fakulta Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích

Ve fyzioterapii využíváme pro vyšetření nejrůznější specifické metody, z nichž většina je subjektivních. Přesto ale musíme najít cestu, jak informace získané při vyšetření objektivizovat podle jednotného schématu. Určitou možnost nám nabízí klasifikace MKF.

Mezinárodní klasifikace funkčnosti, disability a zdraví (MKF), v originále International Classification of Functioning, Disability and Health (ICF), je hodnocení, které vypracovala Světová zdravotnická organizace (WHO) a tvoří koncepční rámec pro popis disability. Cílem příspěvku je ukázat, resp. navrhnout možnosti přiřazování kvalifikátorů u kódů ICF dle prováděných vyšetření ve fyzioterapii, konkrétně při goniometrii a svalovém testu. Protože podobná práce na toto téma nebyla zatím publikována, bylo pouze navrženo přiřazování kódů a jejich kvalifikátorů k jednotlivým výsledkům provedených vyšetření, pochopitelně za předpokladu následné širší diskuse.

Transformace výsledků specifických vyšetření ve fyzioterapii do jednoduchých schémat kvalifikátorů ICF je bezpochyby velmi užitečná pro ostatní členy multidisciplinárního týmu. Ti pak totiž mají možnost, na základě multidimenzionálního posuzování stavu daného jedince, alespoň trochu porozumět, nebo si alespoň představit závažnost zjištěných vyšetření v problematice, které sami nerozumějí.

Chování lékaře k pacientovi v minulosti ve světle medicínských deontologických spisů.

Mgr. Zdeněk Žalud, Ph.D., Katedra filozofie a etiky v pomáhajících profesích, Zdravotně sociální fakulta Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích

V dějinách lze sledovat proměnlivý vztah lékaře a pacienta. Ze strany pacienta se bohužel většinou zachovaly jen útržkovité zprávy, obvykle kritické. Písemné prameny z prostředí lékařů jsou obvykle zaměřeny na diagnózu, terapii a prognózu, vztahu k pacientovi si všímá tzv. deontologická literatura, zabývající se povinnostmi lékaře v určitých klíčových léčebných momentech (příchod k pacientovi, první vyšetření, uroskopie, komunikace s pacientovou rodinou, vztah k umírajícímu pacientovi a jeho rodině). Důvodem vzniku těchto spisů zpočátku byla snaha ochránit dobrou pověst lékaře ve všech situacích: tak vznikl žánr *Cautelae medicorum* (preventivní opatření pro lékaře). V době humanismu se akademicky vzdělaní lékaři často zabývají Hippokratovou přísahou, aby ji využili k potvrzení své legitimacy a svému vymezení vůči řemeslným či neškoleným léčitelům.

Barokní a osvětské období přináší rozsáhlou etickou polemiku o právech a povinnostech lékaře. Do diskursu vstupuje pojem „policie“ jako soubor správních mechanismů zajišťující řád a rozvoj. Lékařská deontologie se přestává vztahovat k individuální volbě v určitých situacích, ale je stále více determinována sociálním prostředím, zejména silící rolí absolutistického státu. Osvícenští absolutisté totiž podřizovali zdravotní politiku státnímu zájmu o zdravé, populačně progresivní obyvatelstvo. Klíčovými příspěvky v této době je „*Medicus politicus*“ Roderica a Castro (1614) a anonymní „*Machiavellus Medicus*“ (1698), ostře kritizující lékařskou lež, klam a touhu po bohatství, moci a veřejném uznání. Důležitý je také rozvoj soudního lékařství, v němž jsou rovněž řešeny etické otázky, včetně špatného výkonu lékařských povinností. I nyní je významným prvkem lékařova dobrá pověst, přistupuje zde však

problém pokroku ve společnosti, v němž uvěřila osvícenská filosofie. Společensky relevantní pokrok v medicíně totiž nenastává dříve než v 19. století, zejména v jeho druhé polovině.

Toto rozsáhlé téma lze studovat po stránce tématické (změny témat v diskurzu), komunikační (polemiky nad některými tématy) či literární (proměny žánrů a stylu). Zajímavé je také sledovat vývoj lékařské autority. Velmi náročné, nicméně velmi žádoucí je pokusit se odhadnout dopad deontologických debat na dobovou lékařskou praxi.